

VITALIJA MACIEJAUSKIENĖ

LIETUVIŲ ANTROPONIMINĖ SISTEMA XVI A.

Lietvių antroponiminė sistema formavosi keletą šimtmečių. Asmenų įvardijimą vienu vardu pakeitė užrašymai vardu ir aprašomojo pobūdžio ar šiaip apeliatyvinu prievardžiu, o vėliau – dviem arba trimis asmenvardžiais. Vienas šių asmenvardžių tapo pastovus, paveldimas, bendras visiems šeimos nariams, t. y. virto pavarde. Lietvių antroponiminės sistemos vystymosi rezultatas – asmenų įvardijimas vardu ir pavarde.

Jau iki XVI a. nusistovi visi pagrindiniai asmenų užrašymo būdai, aptinkami ir vėlesniais amžiais (asmenys gali būti įvardijami vienu, dviem ir trimis skirtingais asmenvardžiais). Pastebėta, kad jau XV a. antrojoje pusėje produktyviausias buvo asmenų įvardijimas dviem asmenvardžiais. Tai rodo dvinarės lietvių antroponiminės sistemos formavimąsi.

Asmenų užrašymų įvairiuose XVI a. dokumentuose analizė akivaizdžiai liudija dvinarės lietvių antroponiminės sistemos išsigalėjimą. Pavyzdžiui, iš 4 tūkstančių skirtinį asmenų užrašymų XVI a. antrojoje pusėje tik 3,4% sudaro užrašymai vienu asmenvardžiu ir 3% – trimis skirtiniais asmenvardžiais. Visi kiti atvejai – asmenų įvardijimai dviem asmenvardžiais. Panašus santykis būdingas visam XVI a. Dvinaris asmenų įvardijimo būdas XVI a. vartoamas visų socialinių luomų atstovams (vienu asmenvardžiu dažniausiai užrašomi valstiečiai, nelaisvoji dvaro šeimyna, tarnai, o trimis – kilmingųjų luomų atstovai).

Tačiau įvairių svyruvimų ir netolygumų XVI a. asmenų įvardijime dar daug. Visų pirmą tai jau minėti būdai užrašyti asmenį vienu ar trimis asmenvardžiais. Pasitaiko užrašymo atvejų net keturių skirtiniais antroponimais. Palyginti dažnas dar šiuo laikotarpiu asmenų įvardijimas vardu ir aprašomojo pobūdžio ar šiaip apeliatyvinu prievardžiu. Be to, yra atvejų, kai tas pats asmuo gali būti užrašomas nevienodai – vienu asmenvardžiu, vardu ir aprašomojo pobūdžio prievardžiu arba dviem antroponimais ir pan.

Straipsnyje nagrinėjami visi XVI a. vartoti asmenų užrašymo būdai, aptariama asmenvardžių, sudarančių įvairius asmenų įvardijimo modelius, kilmę bei daryba ir daromos išvados apie lietvių pavardžių formavimą šiuo laikotarpiu.

Visi straipsnio teiginiai iliustruojami daugeliu pavyzdžių, išrašytų iš įvairių publikuotų bei rankraštinių XVI a. šaltinių, kurių alfabetinis sąrašas pateikiamas straipsnio pabaigoje. Po kiekvieno pavyzdžio skliausteliuose nurodomas šaltinio numeris minėtame sąraše bei puslapio ar lapo numeris.

1. Asmenų įvardijimas vienu asmenvardžiu

Tai gali būti tautinių lietuvių asmenvardis, pvz.: *Бернатъ* (6,18), *Будрис* (27,203), *Бутвил* (27,206), *Доркгужтъ* (15,62), *Кгалминъ* (24,227), *Кгедкговтъ* (24,51), *Кгетовтъ* (27,13), *Кгедумис* (27,176), *Кгоилюс* (27,34), *Якгмин* (27,67), *Ясвил* (27,217), *Кинтовтъ* (27,199), *Кловзкойлелис* (27,44), *Кушлутис* (27,67), *Монивидъ* (22,806), *Moneiko* (2, 216), *Монтвилъ* (13,18), *Monwil* (2,215), *Можеико* (2,21), *Можис* (27,167), *Нарбута* (K linksnis; 6,20), *Nareiшистъ* (2,157), *Нармонт* (27,176), *Pukienis* (2,74), *Радвил* (27,210), *Равдонисъ* (2,414), *Рымъкгайло* (24,202), *Ромеико* (2,27), *Рустейко* (27,64), *Саръкгус* (27,210), *Скирелис* (27,84), *Skodeila* (2,469), *Стягвил* (2,11), *Сункгойл* (27,106), *Талисом* (N linksnis; 26,888), *Тортовидъ* (24,49), *Вобол* (2,133), *Жадмис* (27,35), *Жездрыс* (27,231).

Dažniau pasitaiko įvairios krikšto vardų formos, pvz.: *Адамъ* (15,62), *Андреи* (2,314), *Бартломей* (13,500), *Богданъ* (15,59), *Болѣтрутис* (2,165), *Борѣтко* (27,208), *Доменикъ* (24,41), *Кабрыялъ* (15,62), *Грицъ* (24,213), *Крикгас* (2,540), *Григоръ* (27,232), *Грин* (2,26), *Якъ* (2,18), *Янюл* (2,154), *Jestulis* (13,487), *Jonis* (16,382), *Юркгелисъ* (2,443), *Юргисъ* (24,57), *Юркгутис* (2,217), *Юри* (27,115), *Каспоръ* (15,52), *Криштофъ* (24,39), *Lawryн* (2,568), *Лукаш* (2,12), *Мацелъ* (2,217), *Мартин* (27,210), *Мартинел* (2,27), *Martine lis* (2,214), *Матеи* (2,218), *Matelis* (13,282), *Мицко* (27,232), *Мик* (27,232), *Микелисъ* (13,14), *Миколай* (27,216), *Микут* (2,23), *Микутис* (27,127), *Миселисъ* (21,184), *Павел* (27,16), *Павлук* (2,218), *Петкус* (27,160), *Петръ* (2,23), *Петраклисъ* (13,78), *Петрашъ* (24,210), *Petrel* (2,191), *Пилипъ* (24,227), *Symona* (K linksnis; 2,82), *Стан* (27,159), *Станел* (2,18), *Станкелис* (2,291), *Stankus* (13,380), *Станиславъ* (24,203), *Stasis* (2,37), *Стасюк* (2,371), *Степан* (2,17), *Шымко* (15,61), *Шымонъ* (15,67), *Szymuć* (2,213), *Szymunel* (2,214), *Томашъ* (15,63), *Тумелисъ* (2,416), *Вацус* (2,223), *Валис* (2,234), *Венѣцлавъ* (15,52), *Boumex* (2,409), *Boitkeliс* (2,291).

XVI a., kai užrašymas dviem antroponimais lyg ir tampa asmenų įvardijimo norma, vienas asmenvardis negali suteikti pakankamos informacijos apie minimą asmenį. Todėl labai retai vienu vardu užrašomi bajorai. O jeigu tokią atvejų pasitaiko (pavyzdžiu, pakartotinai minint tą patį asmenį arba užrašant bajorą neypatingai svarbiame dokumente), paprastai vartojama ilgoji krikščioniškojo vardo forma, pvz.: *pana Symona* (K linksnis; 2,83), *pana Onikieja* (K linksnis; 2,79) ir pan.

Šiaip dažniausiai XVI a. dokumentuose vienu asmenvardžiu užrašomi nelaisvieji valstiečiai, dvaro šeimyna, tarnai. Jie neturėjo stambios nuosavybės, tiesiogiai mažai dalyvavo visuomeniniame gyvenime, todėl jų įvardijimą kokiam nors rašte mažiausiai palietė pakitimai, atsiradę vystantis antroponiminei sistemai. Prieikus jie užrašomi tik vardu, dažnai jo trumpuoju variantu arba mažybine forma, galbūt

taip, kaip buvo kasdien vadinami. Tai paliudija ir dažnos šiuo laikotarpiu krikščioniškųjų vardų mažybinės formos¹.

Tačiau XVI a., kai produktyviausias yra dvinaris asmenų įvardijimas, teikiantis daugiau informacijos apie minimą asmenį, vieno antroponimo asmens užrašymui galėjo užtekti tik labai siaurame bendraujančiųjų rate. Todėl tais atvejais, kai žmogus turi tik vardą, o šiuo laikotarpiu išprasto antrojo asmenvardžio neturi (arba jis užrašančiam nežinomas), greta vardo rašomi įvairūs apeliatyviniai prievardžiai, teikiantys papildomą informaciją apie asmenį ir padedantys ji išskirti iš bendravardžių tarpo.

2. Apeliatyviniai prievardžiai ir jų asmenvardėjimas

Šie prievardžiai XVI a. labai įvairūs. Dažniausiai po vardo užrašoma asmens užsiemimas, profesija, pvz.: *Балчюс ковалъ* (2,415), *Bartłomiej kowal* (13,283), *Григор ковал* (27,172), *Jakst kowal* (16,398), *Ян ковал* (27,47), *Юръкгис ковал* (27,26), *Kasper kowal* (2,533), *Maciej kowal* (2,506), *Marcin kował* (16,401), *Межис ковал* (27,136), *Наркгейло ковал* (6,39), *Stanislaw kowal* (2,469), *Степан ковал* (6,39), *Симонъ беднар* (2,416), *Казюлис чоботар* (2,414), *Миколай чоботарь* (13,299), *Olexi czobotarz* (2,194), *Стасъ чоботаръ* (2,332), *Чепутис доилида* (2,316), *Więcko doilida* (2,215), *Янъ, кравецъ* (14,198), *Мимко кравец* (27,217), *Урбанъ кухар* (2,334), *Grygalus, lawnik* (16,426), *Petryk, lawnik* (16,416), *Станисъ лавникъ* (3,94), *Stanisław ławnik* (2,397), *Woyciech lawnik* (2,536), *Богдан мелник* (2,13), *Грышико мелникъ* (2,244), *Piotrz mylnarz* (2,469), *Иванецъ огородникъ* (2,234), *Naruczys ogrodnik* (13,282), *Tomas ogrodnik* (2,536), *Шымко пастухъ* (2,234), *Павел пивовар* (2,339), *Stas piwowar* (2,505), *Янелис резникъ* (3,94), *Богдан рыболов* (6,39), *Томаш рыболовъ* (2,335), *Бонис стрыхар* (2,281), *Микелъ слесарь* (13,299), *Павел ткач* (2,314), *Довкгинтъ токар* (2,281).

Taip pat gali būti nurodomos užimamos pareigos, pvz.: *Якуб попристав* (6,39), *Янис попристав* (6,39), *Павел попристав* (27,133), *Петръ пристав* (6, 39), *Воштко, перевозник* (27, 64), *Ян стрелецъ* (27, 205), *Валюлис тишинъ* (3, 94), *Петр, войт* (27, 160), *Stasiul, woit* (13, 250), pažymima, kad asmuo yra neseniai atskikėlęs, naujakurys, pvz.: *Jan novik* (9, 8), *Юръкгис, новосед* (27, 121), *Матеи новосед* (27, 131), *Мелвид новосед* (27, 10), *Mikuc nowosiad* (2, 196), *Станис новосед* (27, 131), arba užrašomas luomas – *Bartłomiej, boyarzyn* (13, 290), *Венцлавъ боярынъ* (15, 67). Retai nurodoma kokia nors kita užrašomo asmens savybė, pvz.: *Миколая погорелого* (К linksnis; 2, 218), *Станеля хромого* (К linksnis; 2, 218) ir pan.

¹ V. Tagunova teigia, kad asmenvardžių mažybinė formų atsiradimą lėmė visuomeninis poreikis. Iki XVIII a. gyvojoje kalboje ir dokumentuose neprivilegiuotų luomų atstovams vadinti kaip tik ir buvo vartojuamos šios formos, stengiantis pabrėžti socialinius skirtumus. Žr.: Tagunova В. И. Категория уменьшительности и ласкательности в диалектной антропонимии. – В кн.: Ономастика Поволжья. Горький, 1971, с. 82.

Papildomą informaciją apie užrašomą asmenį suteikia ir kitokio pobūdžio prievardžiai – tai nurodymai, kad asmuo yra *užkurus*, *preikuras*, pvz.: *Болтрутис прикурис* (27, 130), *Чепутя преикура* (K linksnis; 3, 182), *Керикгутя преикура* (K linksnis; 3, 182), *Ендрюлис ужѣкур* (3, 94), z *Jurgiem uzkurem* (In linksnis; 2, 179), *Юри ужѣкурис* (3, 243), *Лаврину ушкүру* (N linksnis; 3, 243), *Мартин ужѣкурис* (3, 243). Gali būti nurodoma, kieno asmuo yra *užkurus* ar *preikuras*, t. y. apeliatyvinis prievardis dar praplečiamas asmenvardžiu, pvz.: *Andrzej, przejekur Mikolaiowej* (3, 182); *Jakub, preykur Ozakowey* (3, 182), *Szymos, uszkuris Bernatow* (3, 243), *Шымъко, Нароцтюве прекур* (3, 182) ir kt. Po asmens vardo gali būti užrašoma, kieno jis yra žentas: *Janko, Montrymow zięc* (2, 183); *Янутыс, Юрковец зенть* (2, 335); *Maciek Bośniаковец зять* (13, 12); *Maciej, Iaciow zienc* (2, 537); *Macziei, Napssow zięcz* (2, 644); *Pawel, zięć Goyzutow* (2, 117); *Zygmunt, Pawłow zięc* (2, 194), ar nurodomi kiti giminytės santykiai – *Adam, syn Woiciechow* (2, 535); *Керикгѣт, сын небожчицы Зофии* (3, 195); *Яс, Клавгариин муж* (2, 223); *Kasper, Andrzejow pasynek* (2, 567); *Marcin, syn woytow* (2, 67); *Petruć, Szczepuciowej mąż* (2, 214) ir pan.

Visi čia pateikti užrašymo atvejai vardu ir apeliatyviniu ar šiaip aprašomojo pobūdžio prievardžiu nėra paimti iš kokio nors vieno šaltinio. Jų buvo įvairiuose minimo laikotarpio raštuose greta užrašymų dviem asmenvardžiais. Taigi šie prievardžiai XVI a. buvo lygiaverčiai su prie asmens vardo rašomais tėvavardžiais, pravardinio tipo asmenvardžiais ar jau ir pavardėmis. Jie atliko pagrindinę – skiriamą – pastarųjų funkciją. Tai liudija ir tokie atvejai, kai nevienodi asmenų įvardijimo būdai atsiduria greta, pvz.: *Керыкгос ушкурыс а Симон Якубович* (3, 243); *Керикгутя Клавчайти а другого Керикгутя преикура* (K linksnis; 3, 182); *Матею Яцковичу, Лаврину ушкүру, Якубу Пацовичу, Петрыку ушкүру* (N linksnis; 3, 243) ir pan.

Dalis anksčiau minėtų apeliatyvinių bei aprašomojo pobūdžio prievardžių virto asmenvardžiais. XVI a., ypač antrojoje jo pusėje, daug antroponimų, atsiradusiu iš profesijos, amato pavadinimo, pvz.: *Urban Bartnik* (13, 169), *Adoms Czobotoros* (2, 390), *Миколай Чоботарь* (13, 300), *Ławryna Czobotarz* (13, 380), *Pecžulis Czobotarz* (2, 631), *Wolonczus Czobtarus* (13, 107), *Филипъ Дойлида* (13, 299), *Mikucz Doylida* (2, 191), *Woyciel Doylida* (13, 293), *Амброзъ Ковалъ* (13, 501), *Bartłomiej Kowal* (13, 283), *Bolcius Kowal* (13, 175), *Czeputis Kalwis* (2, 523), *Юркесъ Кальвистъ* (13, 311), *Каспор Ковал* (2, 309), z *Petkyem Kalwiem* (In linksnis; 13, 130), *Stanisław Kowal* (13, 532), *Banis Krawiec* (2, 567), *Якубъ Кравециъ* (14, 219), *Jan Krawiec* (13, 139), *Joachym Krawiec* (2, 567), *Андрей Кубилъ* (13, 17), *Jan Kubil* (13, 277), *Янушис Кубилис* (27, 26), *Мартинъ Кубилюсъ* (13, 524), *Талвоши Кубилис* (27, 28), *Paweł Ławnik* (13, 166), *Ambros Melnik* (2, 185), *Wojtekus Miesnik* (13, 129), *Jan Piwowar* (2, 552), *Pietryk Podzius* (2, 185).

Apeliatyvinių bei aprašomojo pobūdžio prievardžių asmenvardėjimą XVI a. liudija ir tokie užrašymo atvejai: *Яна Боярина* (K linksnis; 21, 345), *Матеїй Боярынъ* (24, 85); *Андреј Новикъ* (2, 452), *Андрей Новосядъ* (13, 526), *Янъ Новоселъ* (13, 78), *Janel Nowosied* (13, 250), *Jendrzey Nowik* (2, 505), *Jozef Nowosiad* (2, 182), *Moneiko Nowosed* (2, 216), *Petrik Nowosed* (2, 216), *Stas Nowosiad*

(2, 182), *Woiciech Nowosied* (13, 250), *Андреј Праекшиас* (2, 413), z *Andreyem Preykurem* (In linksnis; 13, 126), *Кериктъ Прекшиас* (2, 413), *Янъ Прекъшиас* (3, 321), *Янелъ Прейкурис* (27, 105), *Janis Preikuris* (2, 215), *Янутъ Прейкишиас* (13, 525), *Jas Preykurys* (13, 384), *Pawilus Preykurys* (13, 116), *Stanisław Preykuris* (2, 607), s *Tomaszem Preikurem* (In linksnis; 2, 237), *Кериктъ Ушкурисъ* (13, 603), *Yendrzej Uszkuris* (2, 471), *Юркисъ Ушкурисъ* (13, 528), *Мачулисъ Ушкурисъ* (13, 604), *Матушъ Ушкурисъ* (13, 527), *Pawel Uszkuris* (13, 285), *Петрос Ушкурисъ* (2, 146), *Станюлис Ушкурисъ* (2, 321); *Stasiul Woit* (13, 250), arba *Gryg Balžentis* (2, 398), *Mamei Бирутъженътис* (2, 428), *Szimko Dundulžentis* (2, 626), *Stanis Kibeikožentis* (2, 638), *Станислав Котинъженътис* (2, 417), *Миколай Кунигъженътис* (2, 310), *Macellis Lolzentis* (13, 482), *Войчусъ Петрежентисъ* (13, 604), *Banis Urbzentis* (2, 252), *Pecžulis Dowksobrolis* (2, 650), *Можан Кышлутбралис* (27, 42), *Яна Петрумъпреикшиа* (K linksnis; 3, 321) ir kt.

Néra abejonės, kad dalis čia pateiktų užrašymo atvejų gali būti atsiradę dėl rašybos nevienodumo. Mat užrašymas didžiaja ar mažaja raide, kartu ar skyrium to meto šaltiniuose labai įvairavo (pvz., 1561 m. Virbalio miesto inventoriuje tas pats asmuo užrašytas trejopai – *Macziei*, *Napssow zięcz*; *Macziei Napssowięcz* ir *Macziei Napszežentis*).

Tačiau dauguma minėtų užrašymų rodo apeliatyvinių bei aprašomojo po būdžio prievardžių asmenvardėjimą, kurio tolesnė pakopa yra įvairių patroniminių priesagų vediniai iš aptartųjų asmenvardžių, pvz.: *Якуб Калявитис* (2, 291), *Janelis Pudunas* (2, 644), *Томаш Пивовараўтис* (13, 299) ir pan. Be to, vystantis antroponiminei sistemai, dalis šių asmenvardžių virto pavardėmis. Tai liudija dabartinės mūsų pavardės *Čebatōrius*, *Čebatoriūnas*, *Dailidē*, *Dailidónis*, *Kálvis*, *Malūnáitis*, *Puodžiūnas*, *Puodžius*, *Preikšà*, *Preikšas*, *Uškurýs*, *Užkuráitis* bei retenės – *Júodžentis*, *Lāpžentis*, *Simoñžentis*, *Vlktažentis*² ir t. t.

3. Asmenų įvardijimas dviem asmenvardžiais

Tai produktyviausias asmenų įvardijimo būdas XVI a., liudijantis dvinarės lietuvių antroponiminės sistemos nusistovėjimą.

3. 1. Pirmasis šio asmenų įvardijimo narys – tautinis ar krikščioniškas asmenvardis. XVI a. lietuvių vardų daugumą sudaro krikščioniniai vardai, tačiau neretai varojami ir tautiniai vardai (ypač XVI a. pirmojoje pusėje). Tiesa, įvairiuose bažnytiniuose dokumentuose, metrikų knygose ir pan. šie vardai XVI a. jau visiškai išstumti krikščioniškųjų (čia jie išlikę tik tėvavardžiuose), bet šio laikotarpio administracino-juridinio pobūdžio dokumentuose dar apstu tautinių vardų. Pavyzdžiu, 1537 m. Žemaitijos valstiečių prievolių sąraše³ yra apie 3300 didžiajam kunigaikščiui priklausiusių valstiečių, kurie užrašyti dviem asmenvardžiais, ir iš jų maždaug 31% turi tautinį vardą. Tai daugiausia senieji dvikamieniai lietuvių asmenvardžiai,

² Žr. Lietuvos TSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Pavardžių kartoteką.

³ Žr. 27 šaltinį.

p.vz.: *Буйвид Контовович* (171)⁴, *Бутнар Рукотайтис* (33), *Бутримъ Пупо-
итис* (101), *Бутвил Спукайтис* (182), *Давмонт Мечунос* (11), *Довкигл Дов-
менайтис* (135), *Эинаръ Буивидаитис* (24), *Кегдимин Пацович* (29^a), *Кегд-
кавт Миншаитис* (22), *Кегдил Контримович* (66), *Кгестовт Павлович*
(90), *Кгетовт Дидекайтис* (217), *Кгинвил Кентрайтис* (46), *Кголмин
Пикелович* (43), *Якгмин Бутайтис* (188), *Ясвил Дорквелайтис* (78), *Кес-
товт Пиктайтис* (58), *Контмин Жалакис* (78), *Контром Скетрис* (91),
Контивил Довкишайтис (194), *Милконт Куборайтис* (44), *Минбут Петрович*
(23), *Минкел Миляикович* (23), *Минкоил Лутис* (41), *Минтовт Доркгович*
(32), *Монтарт Кголминович* (50), *Монтовт Кгедвилайтис* (28), *Монтрам
Римутович* (47), *Монтивид Пиктайтис* (84), *Монтивил Кентрайтис* (86),
Монвид Довкишайтис (208), *Моствил Кушлейкович* (52), *Можрим Домейко-
вич* (125), *Нарбут Пупаитис* (98), *Нармонт Микайтис* (166), *Нарѣвид
Кгинейкаитис* (27), *Нарвил Монтвилайтис* (162), *Нарвоши Белевич* (11),
Римкгойл Минейкович (75), *Родвил Контовович* (216), *Сюнтовт Якубович*
(86), *Сункгал Монтвотович* (117), *Сурѣмин Талвошайтис* (24), *Талмин Мож-
римович* (191), *Талвоши Юшкович* (197), *Товтивил Даркгайтис* (195), *Ваз-
гирд Варкутович* (85), *Видкант Ровкетайтис* (193), *Вилбут Петраша-
тис* (208), *Висмин Сумонтович* (49), *Висмонт Жубрис* (44), *Войдмин Кон-
тейкович* (78), *Войнар Пиктужович* (96), *Войшинар Кушлейкович* (52), *Воши-
вид Ябутович* (16), *Вошивил Нарвилович* (31), *Жадвоин Доркгелайтис* (80).

Pasitaiko ir įvairių kitokių, šiandien kartais gal kiek ir neįprastą tautinių as-
menvardžių, rašomų vardo vietoje, p.vz.: *Бокиис Петрович* (40), *Балчус Нарей-
кович* (156), *Билюс Толеитович* (122), *Будрел Шедвилович* (43), *Будрис
Пелдутайтис* (180), *Букнюс Ворайтис* (85), *Бутикис Мижайтис* (34),
Дарѣкгис Юшкайтис (227), *Добил Кермесис* (44), *Доркгужис Кентрай-
тис* (79), *Довкишус Тулкинтович* (38), *Кгойлюс Спонглис* (65), *Кгоижелис
Решутаитис* (28), *Кгойжис Волейко* (29), *Кентрус Витартайтис* (46), *Кес-
тис Айримович* (177), *Кловсут Мижайтис* (58), *Кушлейко Бучайтис* (42),
Кушилис Урѣбайтис (66), *Кутурис Можримайтис* (189), *Локутис Сковкон-
тович* (42), *Мажус Петрович* (71), *Мажутис Пиктуйжайтис* (70), *Мик-
нююс Марѣтинович* (131), *Можутел Контримайтис* (102), *Нарутис Лютко-
вич* (52), *Пиктели Сковтайтис* (41), *Пиктутис Висмонович* (40), *Пиктужис
Толутаитис* (22), *Рудели Миткович* (116), *Сникглис Можайтис* (65), *Сну-
дейко Дрокенайтис* (68), *Стирбис Толутаитис* (134), *Талюс Руслай-
тис* (115), *Талюшис Скраглис* (29), *Товткус Янкович* (12), *Виркутис Жо-
карис* (67), *Войнюс Совоинович* (104), *Жадеико Кголминаитис* (29), *Жеирб-
лис Петрович* (77). Dauguma šių asmenvardžių šiandien nežinomi kaip vardai,
bet yra išlikę mūsų pavardėse.

Čia pateikti dvikamieniai bei įvairūs kiti lietuvių asmenvardžiai, užrašomi pirmoje vietoje dvinariame asmenų ivardijime, nėra tik minėto šaltinio specifika. Daž-
ni jie ir kituose XVI a., ypač pirmosios jo pusės, dokumentuose.

⁴ Kadangi visi pavyzdžiai pateikiami iš minėto 27 šaltinio, skliausteliuose nurodomas tik puslapis.

XVI a. antrojoje pusėje lietuviškų vardų, ypač pravardinių, gerokai sumažėja, juos iš vartosenos išstumia krikščioniškieji vardai. Tačiau krikšto vardų inventorius XVI a. nėra didelis. Peržiūrėjus maždaug 10 tūkstančių asmenų užrašymo atvejų, rasta apie 70 skirtinį krikšto vardų, kurie dokumentuose užrašomi labai įvairiai. Dauguma variantų atsiradę dėl to, kad šaltiniai rašyti ne viena kalba (XVI a. pirmosios pusės – daugiausia rusų kalba, o antrosios pusės – lenkų kalba). Tačiau kai kurie nevienodumai atspindi krikšto vardų formą evoliuciją, tam tikrą jų prisitaikymo prie lietuvių kalbos dėsnį procesą. XVI a. dvinariame asmenų įvardijimo modelyje pirmoje vietoje užrašomi šie krikšto vardai⁵: *Adam Janaiczis* (2, 532), *Алекъсандръ Богдановичъ* (15, 52), *Амъброжей Андрушковичъ* (24, 230), *Ambrozy Staskowicz* (2, 120), *Андрей Андрушковичъ* (15, 60), *Андреюс Милюнос* (2, 272), *Анъдриянъ Войшивидовичъ* (24, 207), *Анкудъ Куприяновичъ* (2, 26), *Антон Боярынович* (2, 26), *Астафей Яцыничъ* (24, 39), *Августинъ Деволаитис* (2, 328), *Augustyn Towikaytis* (16, 430), *Балътромей Любортовичъ* (24, 209), *Baltromiejus Gaylaytis* (11, 13), *Bartłomiey Czapaytys* (13, 385), *Bartholomieus Zyndaitis* (2, 435), *Benedykt Iodkaycis* (2, 606), *Блажей Станьковичъ* (24, 79), *Богданъ Берънатовичъ* (24, 201), *Давыдъ Мацевичъ* (24, 105), *Dominik Andrusaytis* (16, 400), *Erasmuss Rymkaitis* (2, 237), *Езофъ Матеевичъ* (13, 299), *Филипъ Кончевичъ* (24, 40), *Пилип Кондович* (27, 147), *Флерыянъ Барътошевичъ* (15, 58), *Кгабриалъ Андрушъковичъ* (24, 61), *Григория Янелоитя* (K linksnis; 3, 181), *Grygalis Tuczaytis* (16, 385), *Grygalus Gindaytis* (16, 405), *Grigalius Ianussaitis* (2, 643), *Игнат Данилович* (2, 24), *Яким Тубелис* (27, 141), *Якубъ Бридаитис* (3, 94), *Iakubus Stanislawaitys* (13, 105), *Ian Bortkaycis* (2, 584), *Jonas Atsaycis* (2, 533), *Jozefh Diwozaic* (2, 188), *Ермола Слотовичъ* (18, 101), *Яронимъ Якубовичъ* (24, 222), *Каликстъ Юшковичъ* (24, 28), *Карпъ Сняцевич* (2, 24), *Каспаръ Адамовичъ* (24, 40), *Kasper Ambrosaic* (2, 518), *Климентъ Михайловичъ* (24, 53), *Krzysztof Mikołajewicz* (13, 486), *Лавринъ Бернатовичъ* (24, 53), *Lauryn Piotrowicz* (2, 53), *Lawrynas Jonaytis* (13, 485), *Лазаръ Миколаевичъ* (24, 76), *Luk Steponaitis* (2, 462), *Лукашъ Бернатойтисъ* (13, 239), *Лукян Левонович* (2, 24), *Мальхерови Матеевичу* (N linksnis; 17,10), *Марко Яновичъ* (24, 210), *Марътинъ Авъкгүйтыновичъ* (24, 109), *Martinas Kibutaytys* (13, 383), *Матей Балчунаитис* (2, 327), *Matieus Giedutaytis* (8, 2), *Motiejus Mikołajaitys* (13,114), *Mikołay Andrzejaitis* (13,489), *Mikołayus Dargaitys* (13,107), *Онзельма Богдановичъ* (24,76), *Овдее Муринович* (2, 26), *Paulus Rimuidowycz* (2, 179), *Pawilus Juczaitys* (13, 111), *Петръ Бирбилаитысъ* (2, 238), *Piotr Boburnaitis* (2, 527), *Петрас Кгедминаитис* (2, 320), *Petras Grigowycz* (2, 178), *Прокоп Оилевич* (2, 26), *Романъ Бернатовичъ* (24, 231), *Серафинъ Михайловичъ* (24,49), *Сельвестръ Добрыяновичъ* (15,62), *Sylwestra Michałowicza* (K linksnis; 16, 392), *Себастьяна Мисевича* (K linksnis; 12,407), *Sebestiiian Stanaytis* (2,397), *Симеонъ Григорьевичъ* (12,31), *Symon Ambrosaytis* (16,405), *Stanis-*

⁵ Néra abejonės, kad medžiaga iš kitų XVI a. šaltinių, kurie liko neperžiūrėti, praplėstu krikšto vardų inventorių.

⁶ Čia pateikiami keli būdingesni ir plačiau vartojami kai kurių krikšto vardų variantai.

law Bartkaytys (13, 382), *Stefanus Kumžaytis* (11, 12), *Степанъ Бортъковичъ* (24, 105), *Stephanus Rimuidowycz* (2,179), *Томасъ Якубовичъ* (24,39), *Tomaszus Giedraitys* (13,107), *Urban Gawrayé* (13,380), *Urbanas Juszkatyts* (13,382), *Wacław Iaykowski* (2,568), *Валентинъ Янелайтис* (2,340), *Valentinus Januszewicz* (2,178), *Węclaw Jotaytys* (13,381), *Войтехъ Александровичъ* (24,50), *Woytekus Mildawgaitys* (13,110).

Ne visi krikšto vardai XVI a. yra vienodai dažni. Dalis jų užrašyta vos po vieną ar keletą kartų, tai: *Андрэяицъ*, *Анкудъ*, *Астафей*, *Блажей*, *Езофъ*, *Флерыян*, *Якимъ*, *Ярмола*, *Каликстъ*, *Карпъ*, *Климентъ*, *Лазаръ*, *Лукян*, *Малхеръ*, *Прокопъ*, *Овеи*, *Романъ*, *Сарафинъ*, *Sebestian*, *Селъвестръ* ir kt. Tokie vardai paprastai neturi nei trumpųjų formų, nei kokių nors kitokių gretiminių variantų. Tuo tarpu dažnesnieji vardai augte apaugę jais. Pavyzdžiui, XVI a. šaltiniuose užrašytos tokios vardo *Jonas* formos bei jų vediniai: *Ian Bortkaycis* (2,584), *Янел Будраумис* (2,443), *Янелис Андэрдрайтис* (2,314), *Ianik Budginaycis* (2,613), *Janikas Giedczszaytis* (13,487), *Janikus Anksztokaithys* (13,127), *Janczus Jurgaytis* (16,397), *Janusz Auzaytis* (16,419), *Янушис Бушаумис* (2,166), *Ianuszys Ginwiłaycis* (2,617), *Ianuszko Drusaytis* (11,12), *Janutis Bruzaitis* (2,546), *Janos Efkintaytys* (13,382), *Janus Kwieczaitys* (13,114), *Janusis Janaytis* (16,406), *Janko Gryczaytis* (16,389), *Ясъ Бутвилайтис* (13,14), *Jasas Bukontaytis* (13,483), *Ясюлис Янелаумис* (2,340), *Jasulis Iakaytis* (5,1), *Ясумисъ Бартъкаимис* (2,221), *Jasius Ianaitis* (2,639), *Jonas Atsaycis* (2,533), *Ionelis Gadeykaytis* (8,2), *Hanns Butrymaičis* (2,590), *Hanus Kibortaitis* (2,658), *Iwan Krowiutaitis* (2,631) ir t. t.

Ne mažiau formų, jų vediniai bei įvairių grafinių, fonetinių ir kitokių variantų turėjo ir kiti popiliaresnieji krikšto vardai. Dauguma jų pateko į Lietuvą iš rusų, lenkų, baltarusių, vokiečių ir kitų kalbų ir dabar yra išlikę tik mūsų pavardėse⁷.

Šnekamojoje kalboje įvairios krikšcioniskųjų vardų formos ir variantai greičiausiai pradėjo rastis tuojo po krikšto, kai lietuvių susidūrė su šiais varda. Rašytiniuose šaltiniuose krikšto vardų formų įvairovė galėjo atispindėti tik praėjus ilgesniams laikui, kai šnekamojoje kalboje jie jau buvo paplitę. XVI a. šaltiniuose jau dažni šiandien žinomi ir plačiai vartoja krikšto vardų trumplieji variantai, susidarę lietuvių kalbos dirvoje ar atėjė iš kitų kalbų, pvz.: *Alexy Ludkunos* (2,572), *Ambras Jakstaytis* (16, 385), *Ambros Giedminaytis* (13,490), *Brazis Węclawowicz* (2,47), *Brazus pawilaytis* (8,3), *Андрусъ Радивоновичъ* (15,67), *Baltrus Marcinowicz* (10,1), *Банис Буизкгайтисъ* (2,302), *Grig Duliebaitis* (2,652), *Керикгас Якубаумис* (2,146), *Gust Woidotait* (2,519), *Jakas Dawgiedaytis* (13,491), *Jozis Misowicz* (2,61), *Juras Bruzaytis* (13,483), *Jurgis Butkaytis* (16,393), *Климъ Миколаевичъ* (24,55), *Мамис Бутвилайтисъ* (2,145), *Mik Bernotaycis* (2,584), *Mikas Giedwoszaycis* (2, 568), *Пронисъ Якубовичъ* (24,202), *Размусъ Яновичъ* (12,15), *Sak Ławrinowicz* (2,632), *Симос Миколаевич* (27,209), *Stanis Gieneraytis* (16,383), *Стасъ Бертъкаимис* (2,165), *Stasius Giedwilaytis* (8,1), *Stapu Laygaytis* (16,384), *Urbas Pet-*

⁷ Vanagas A. Mūsų pavardės. I. – Kn.: Žodžiai ir žmonės. V, 1974, p. 87–152; Vanagas A. Mūsų pavardės. II. – Kn.: Žmonės ir kalba. V., 1977, p. 49–92.

kaytis (16,386), *Wojtkus Janikaytis* (16,404), *Венцусъ Сонтововичъ* (21,172) ir kt.

Labai dažnai XVI a. dvinariame asmenų įvardijime pirmoje vietoje rašoma mažybiniai krikšto vardų vediniai. Retai mažybinės formos sudaromos iš ilgųjų krikšto vardų formų, pvz.: *Iakubelis petkaytis* (8,2), *Martinelis Lowcaytis* (3,6) ir pan. Iš krikšto vardų trumpinių bei dviskiemenių vardų (*Jonas, Petras, Tomas*) padarytų mažybinių formų minimu laikotarpiu daug, pvz.: *Andrik Mazaytis* (2,194), *Андрюль Быковичъ* (13,478), *Andruć Jonełaytis* (13,461), *Baltruć Diburaytis* (13, 459), *Bolulis Niestajewicz* (2,112), *Grigiel Butkaitis* (2,214), *Grygul Janowicz* (13, 380), *Grygutis Bruzaytis* (13,483), *Iakiel Glabaitis* (2,634), *Iakućis Boiarayčis* (2,569), *Jakutis Giedwiłaitis* (2,524), *Janutis Bruzaitis* (2,546), *Jurgielis Borzdayčis* (2,604), *Jurguc Budkaytis* (2,189), *Юркейтисъ Мурзович* (2,415), *Matulis Eykintaytys* (13,382), *Мамутисъ Ваболаитис* (2,313), *Mikielis Dziugaitys* (13,111), *Микутъ Талюшовичъ* (24,228), *Mikutis Jagminaytis* (16,419), *Petrelis Janowicz* (2,66), *Petruk Mineykaytis* (16,409), *Petrutis Butkaytis* (16, 422), *Symiel Daszkowicz* (13, 293), *Симулис Миколаевич* (27,105), *Szimutys Budraytis* (2,393), *Sczepuc Giedminaytis* (2,183), *Стасиул Petkaicis* (2,533), *Stasiul Dopultaytis* (2,393), *Sczepuc Giedminaytis* (2,183), *Тамул Добкович* (2,156), *Tomiel Stanisławowicz* (2,323), *Urbutis Powiłyatis* (5,8), *Walulis Jankaytys* (13,384).

Mažybinių krikšto vardų formų gausumas įvairaus pobūdžio raštuose yra aptariamojo laikotarpio specifinis bruožas. Šiandien tradicinių krikšto vardų mažybinės formos vartojamos tik siaurame šeimos ar draugų rate. Tuo tarpu oficialiuose dokumentuose (pase, metrikuose) priimta rašyti ilgąsių jų formas arba trumpuosius variantus, kurie yra tapę lyg ir savarankiškais vardais.

3.2. Antruoji dvinario asmenų užrašymo narius galima skirti į dvi pagrindines grupes: 1) patroniminės kilmės antroponomai (tėvavardžiai); 2) nepatroniminiai asmenvardžiai (senieji lietuvių dvikamieniai, pravardinės kilmės ir kt. antroponomai). Pirmoji grupė yra žymiai gausenė. Pavyzdžiui, iš 4 tūkstančių dvinario asmenų užrašymo atvejų XVI a. antrojoje pusėje apie 21% tenka užrašymams vardu ir nepatroniminės kilmės asmenvardžiu, o XVI a. pirmojoje pusėje šis procentas dar mažesnis.

Taigi produktyviausias dvinaris asmenų įvardijimas XVI a. yra vardas + tėvavardis.

3.2.1. Tėvavardžiai minimu laikotarpiu sudaromi su lietuviškomis patroninimis priesagomis *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*, *-ēnas* bei slaviškomis *-ovič*, *-evič* ir kt. Šių priesagų produktyvumas nevienodas. Pavyzdžiui, XVI a. pirmojoje pusėje daugiausia tėvavardžių, sudarytų su slaviška patronimine priesaga *-ovič*. Kitas priesagas pagal produktyvumą galima surašyti tokia seka: *-aitis*, *-evič*, *-ūnas*, *-onis*. Tuo tarpu XVI a. antrojoje pusėje persvarą turi tėvavardžiai su lietuviška priesaga *-aitis*. Po to seka priesagos *-ovič* vediniai, o kitos priesagos pagal produktyvumą pasiskirsčiusios tokia tvarka: *-evič*, *-onis*, *-ūnas*, *-ēnas*. Taigi pastebima tam tikra tėvavardžių darybos lietuviškėjimo tendencija, kuri dar paryškėja vėlesniais amžiais.

Pastebėta, kad XV a. beveik visi tėvavardžiai sudaryti su slaviškomis patroninimis priesagomis *-ovič*, *-evič*, kurios ilgainiui tapo rusų kilmingųjų luomų privi-

legija. Kadangi XV a. dokumentuose dviem asmenvardžiais dažniausiai užrašomi kilmingųjų luomų astovai, logiška, kad jų tėvavardžiai sudaromi su priesagomis *-ovič*, *-evič*. Antra vertus, ne lietuvių kalba rašantiems kitataučiamams raštininkams paprasčiausia buvo sudaryti patronimus pagal nusistovėjusią rusų kalbos tėvavardžių darybą.

Tuo tarpu lietuvių kalba tam reikalui turėjo savas darybos priemones. XVI a., kai nusistovi dvinaris asmenų įvardijimas, t. y. kai tėvavardžiai pradedami rašyti ir žemesniųjų luomų astovams, dokumentuose greta įprastų slaviškų patroniminių priesagų atsiranda ir lietuviškos. Kai kurios jų (pvz., *-aitis*) jau XVI a. antrojoje pusėje yra net dažnesnės už slaviškas tėvavardines priesagas⁸.

Sunku kalbėti apie XVI a. patroniminių priesagų priklausymą nuo užrašomujų asmenų luominių skirtumų, kadangi šio laikotarpio inventoriuose valstiečių tėvavardžiai gali būti sudaryti su lietuviškomis ir slaviškomis patroniminėmis priesagomis. Pavyzdžiu, Jurbarko vals. Sudargo kaimo 1561 m. inventoriuje (2,576) valstiečiai, turintys valaką ar mažiau žemės, užrašyti taip: *Piotr Hryniunas, Woyćis Pietraszaycís, Roman Pietraszaycís, Paweł Stegwilaycis, Piotr Iurszaycís, Maciey, Michaiło Ianowiczy, Maczys Maczkaycís, Jurgi Maczkaycís, Piotr Maczkaycís, Bartłomiej Bohdanowicz, Więcko Andrzeiewicz, Miczkus Pietrykaycís, Bartłomiej Maćieiewicz, Simon Marćinowicz, Rymko Nareykowicz, Więcko Nareykowicz, Maczys Iurszaycís, Jakiel Miczkaycís, Niekrasz Ianowicz, Ian Iuriewicz, Iurgi Kieturokis, Ianik Woitkowicz, Woyćiech Guczaytis, Iankus Woitkaycís, Paweł Sargun, Roman Jagminowicz, Maczys Maczkowicz, Mikołaj a Ludko Miczkowiczy a Woyćis Giedraycís, Iakiel Marćinowicz, Iurgi Bildeniewicz, Kasper Trzećiakowicz a Ienis Maczonis⁹* ir t. t.

3.2.2. Produktyviausia XVI a. asmenvardžių patroniminė priesaga yra *-ovič* (nors XVI a. antrojoje pusėje tėvavardžiai su priesaga *-aitis* dažnesni, tačiau visų XVI a. patronimų analizė rodo priesagos *-ovič*, kuri ypač produktyvi buvo XVI a. pirmojoje pusėje, persvarą).

⁸ Šis teiginys, kaip ir kiti panašaus pobūdžio samprotavimai, pagristas tik šiam darbui sukauptos medžiagos analize (XVI a. lietuvių asmenvardžių sistema nagrinėjama, turint maždaug 12 tūkstančių pavyzdžių). Lietuviškų ar slaviškų patroniminių priesagų vartojimą galbūt iš dalies lémē dokumentų pobūdis, kalba, kuria buvo rašomas dokumentas, pats rašantysis asmuo. XVI a. medžiaga daugiausia rinkta iš dvarų inventorių. Tačiau ir iš kitokų šaltinių išrašytų tėvavardžių daryba iš esmės nepriestarauja čia keliamiems teiginiams.

⁹ Ar bajorų ir kitų kilmingųjų tėvavardžiai buvo dažniau sudaromi su slaviškomis patroniminėmis priesagomis, galėtų parodyti specialūs tyrinėjimai. Tačiau atrenkant pavyzdžius įvairių krikšto vardų formų (trumpinės ir mažybinių vedinių) iliustracijai, pastebėtas įdomus faktas. Kai pirmoje dvinario asmenų įvardijimo vietoje yra ilgoji krikšto vardo forma ar jos trumpinys, tėvavardis sudarytas su bet kuria šiuo laikotarpiu vartojama patronimine priesaga. Tuo tarpu mažybiniės krikšto vardų formos palyginti retai atsiduria greta tėvavardžių su priesagomis *-ovič*, *-evič*, o žymiai dažniau po jų rašomas tėvavardis su priesaga *-aitis*. Kadangi mažybiniės ir maloninės vardų formos plačiau buvo paplitusios tarp žemesniųjų luomų astovų (žr. asmenų užrašymus vienu asmenvardžiu), galima būtų daryti prielaidą, kad kilmingųjų luomų astovų tėvavardžiams XVI a. būdinės slaviškos patroniminės priesagos.

Tėvavardžiai su priesaga *-ovič* dažniausiai sudaryti iš krikšto vardų, pvz.: *Каспаръ Адамовичъ* (24,40), *Mikołai Adamowicz* (2,636), *Марѣтинъ Авѣкгүштѣновичъ* (24,109), *Войтко Богдановичъ* (15,43), *Stasius Boniulowicz* (2,53), *Станисѣ Даниловичъ* (24,207), *Анѣдрей Давидовичъ* (15,43), *Ian filipowicz* (10,1), *Янъ Кабриаловичъ* (24,56), *Urban gricowicz* (10,5), *Mis Grygowicz* (1,2), *Андрей Ивановичъ* (12,31), *Касперъ Яцковичъ* (13,7), *Монтовт Иваишковичъ* (27,203), *Кгоиль Иваишковичъ* (24,213), *Юргисъ Яковичъ* (15,61), *Lawrym iakubowicz* (9,5), *Maciey Janielowicz* (2,47), *Petkiel Jankowicz* (1,3), *Товткус Янковичъ* (27,12), *Довкнъ Яновичъ* (2,15), *Kiesztort Januszkowicz* (2,113), *Миколай Ясовичъ* (13,240), *Матеї Юрѣкгеловичъ* (24,80), *Pawel Jurgowicz* (13,282), *Jasiul Kasporowicz* (13,380), *Лавренъ Константиновичъ* (12,29), *Павелъ Лавриновичъ* (24,69), *Stanislaw Lawrynowicz* (2,95), *Венцлавъ Луковичъ* (3,246), *Ławrin Macieiewicz* (2,486), *Кабриалъ Мацковичъ* (24,40), *Marcin Mackowicz* (2,92), *Якуб Мацювичъ* (27,201), *Stassys Maczieiowicz* (2,659), *Baltrus Marcinowicz* (10,1), *Балѣтромей Марѣтиновичъ* (15,43), *Szczepan Mickowicz* (2,143), *Товтвидъ Михайловичъ* (15,33), *Piotr Mikolaiowicz* (10,2), *Iakub Mikowicz* (2,594), *Stas Mikutowicz* (10,1), *Witko Olechnowicz* (2,595), *Банис Павловичъ* (2,21), *Jakub Pawlowicz* (2,36), *Нарвоши Петковичъ* (27,33), *Стась Петрашковичъ* (15,67), *Минбут Петровичъ* (27,23), *Мацко Проньковичъ* (21,916), *Jurgis Romanowicz* (2,89), *Marcin Symonowicz* (2,99), *Petr Stanislawowicz* (25,5), *Радивилъ Станьковичъ* (24,76), *Anton Stasiowicz* (2,481), *Миколай Степановичъ* (2,133), *Michaїlo Tomkowicz* (10,3), *Jan Tomowicz* (2,466), *Марко Урбановичъ* (17,10), *Ławrym więckowicz* (10,5), *Jasis Woyciechowicz* (2,47), *Янъ Войтховичъ* (24,52), *Macieyko Wincowicz* (2,65).

✓ Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, tėvavardžiai su priesaga *-ovič* dažniausiai sudaromi iš pilnųjų krikšto vardų ar jų trumpinių, o žymiai rečiau iš mažybinių šių vardų vedinių.

Minimu laikotarpiu daug patronimų su priesaga *-ovič*, sudarytų iš senųjų dvikalnių lietuvių asmenvardžių (XVI a. pirmojoje pusėje jų netgi daugiau nei tėvavardžių iš krikščioniškųjų vardų), pvz.: *Кестис Айримовичъ* (27,177), *Балѣтромей Бейнаровичъ* (24,106), *Майко Будвидовичъ* (15,62), *Ян Буйвидовичъ* (27,53), *Станислаавъ Бутовтовичъ* (24,229), *Богданъ Бутримовичъ* (15,36), *Стась Бутѣвиловичъ* (15,57), *Кабриялъ Довѣятовичъ* (24,228), *Mateius Daugwilowycz* (2,179), *Jurgi Dowgialowicz* (2,631), *Матыяль Довкеничтовичъ* (24,85), *Сташис Довконтовичъ* (2,13), *Станисѣ Довѣмонѣтовичъ* (15,46), *Jan Dowlarowicz* (20), *Висбут Еикгінтовичъ* (2,7), *Войтко Еймонтовичъ* (15,59), *Maczys Eynarowicz* (2,599), *Miczus Gintowtowicz* (2,575), *Стасис Кгініловичъ* (3,343), *Jurgis Jagminowicz* (13,290), *Якубъ Ямонтовичъ* (24,211), *Шымѣко Ясвидовичъ* (24,51), *Павелъ Ясвиловичъ* (27,13), *Лавринъ Ятовтовичъ* (24,40), *Петръ Кантримовичъ* (24,224), *Янъ Кезгайловичъ* (15,70), *Шимко Кібортовичъ* (21,525), *Petrel Mielwydowicz* (2,39), *Петръ Мілконьтівичъ* (24,213), *Шимко Минбутовичъ* (27,37), *Станисѣ Монтовтовичъ* (24,202), *Янъ Монтрамівичъ* (15,61), *Шылеенко Монвиловичъ* (2,2), *Юцус Мостваловичъ* (27,141), *Ian narbutowicz* (10,5), *Станисѣ Наркгиловичъ* (2,14), *Контмин Нармонтовичъ*

(27,78), *Вошишл Нарвилович* (27,31), *Янъ Радивиловичъ* (24,68), *Jonas Rymgailowycz* (2,179), *Миколай Римтововичъ* (21,349), *Ян Сирѣтовичъ* (27,22), *Станиславъ Скирѣвойновичъ* (15,67), *Матей Стекгиловичъ* (24,230), *Наркгалъ Судмонѣтовичъ* (24,223), *Миколай Тарвидовичъ* (27,152), *Hrehory Towdyginowicz* (1,5), *Богушъ Товтвиловичъ* (15,69), *Романъ Витортовичъ* (24,102), *Banis Wyzgirdowycz* (2,179), *Богданъ Визигирдовичъ* (24,211), *Бутнюс Вошиноровичъ* (27,9), *Анѣдрей Войшевидовичъ* (15,43), *Миколай Войшевиловичъ* (15,66), *Мацко Жадвиловичъ* (2,20).

Tėvavardžiai su priesaga -ovič minimu laikotarpiu sudaromi ir iš kitokių lietuvių tautinių asmenvardžių, pvz.: *Юръи Бружовиц* (27,123), *Станислав Будровиц* (27,152), *Павел Бурбовиц* (27,113), *Jana Butowicza* (K linksnis; 16,437), *Кгедвилъ Даркгужсовичъ* (15,62), *Wojtko Daugutowicz* (2,92), *Andrey Diedowicz* (2,324), *Тирѣвидъ Довѣкговицъ* (15,45), *Стирбис Кедутовичъ* (27,147), *Буткус Кентровиц* (27,112), *Янко Кловсовиц* (27,32), *Щепан Корейзовиц* (27,154), *Петръ Күшлайковицъ* (24,227), *Янкус Локутовичъ* (27,143), *Милейко Можейковиц* (27,191), *Нарвил Можовиц* (27,36), *Пац Пиктовиц* (27,33), *Юрѣкгисъ Пикѣтуръновицъ* (15,58), *Янумис Пипировиц* (27,48), *Богданъ Ракговицъ* (24,209), *Maciei Rudieliorowicz* (2,469), *Мицко Страздовиц* (2,22), *Балтуш Шилеуковиц* (2,17), *Анѣдреи Шовкловичъ* (27,127), *Юри Талутовичъ* (27,96), *Матеи Трумповичъ* (2,7), *Петръ Вяжсовиц* (27,119), *Павел Виркутовичъ* (27,40), *Димкол Воболовиц* (27,52), *Минейко Жадеиковиц* (27,24), *Юшко Жвирбловичъ* (27,145), *Jozeph Zuikowicz* (2,47).

3.2.3. Su lietuviška patronimine priesaga -aitis XVI a. tėvavardžiai sudaromi: a) iš įvairių krikšto vardų formų, pvz.: *Ianelis Adamaitis* (2,630), *Symon Ambrosaytis* (16,405), *Якос Андрайтис* (27,160), *Mikiel Andreaitis* (2,520), *Blazukas Andruszais* (2,535), *Мартинъ Андрушкайтисъ* (15,66), *Петръ Балтрушкайтисъ* (2,548), *Maciey Bartłomiejaitis* (16,404), *Czeputis Beniuszaitis* (2,214), *Юхно Богданойтисъ* (24,224), *Jonas Brazaicis* (2,535), *Stanislaw Czeraytis* (13, 459), *Wojciech Czerutaytis* (16,388), *Stanislaw Domikaytis* (2,183), *Богдан Доминикайтис* (27,204), *Станиславъ Керициоитисъ* (3,94), *Щепут Қрикгайтис* (2,218), *Jurgiel Grygalait* (13,251), *Петръ Якайтисъ* (24,223), *Петрик Якубайтис* (27,74), *Stanislaw Iakutaitis* (2,530), *Mik Ianaycis* (2,583), *Piotr Janelaytis* (2,182), *Pawilus Janikaitys* (13,114), *Petryk Janulaytis* (16,387), *Witkus Januszaytis* (16,417), *Jaczus Jasaytis* (16,390), *Łukasz Jasiełaytys* (13,385), *Lawrynas Jonaitis* (13,485), *Mateius Jonelaytis* (8,2), *Лавринъ Юркгайтыс* (2,540), *Юрий Юркгелайтисъ* (17, 54), *Юркгелисъ Юркгужайтисъ* (13,18), *Bałtutis Kasparaytis* (13,461), *Maczulis Lawrynaycis* (2,569), *Янъ Мацкайтисъ* (15,65), *Александро Мартинайтисъ* (15,103), *Janik Mataytis* (2,183), *Станюль Матеяйтисъ* (2,405), *Петкус Матумайтис* (27,137), *Нармонт Микайтис* (27,166), *Kasper Mikalojaitis* (2,183), *Janus Mikieļaitys* (13,114), *Монтивил Микутайтис* (27,35), *Czeputis Moteiaytis* (13, 489), *Jurgi Narkaytis* (2,189), *Macius Olechnaytis* (13,459), *Гомаш Павилайтис* (27, 105), *Iakutis petraytis* (8,2), *Mikołay Petrutaytis* (13,461), *Urbutis Powiłaytis* (5,8), *Янушъ Пронцкойтисъ* (24,211), *Andreyus Romanaitys* (13,110), *Мартин Семенайтис* (27,187), *Pawel Symonaytis* (13,459), *Матей Станайтисъ* (13,14), *Urban*

Stanieļaytis (13,461), *Jakubus Stanisławaitys* (13,105), *Петръ Станюкайтисъ* (24,228), *Paweł Staniulaitis* (2,553), *Шимко Станкайтисъ* (15,104), *Ян Стасаитис* (2,437), *Micius Steponaytis* (11,13), *Mikelis Szymkaytis* (13,482), *Янъ Тамошайтисъ* (24,208), *Łukasz Tomaycis* (2,140), *Lawryna Urbanaytis* (13,482), *Стасюлис Баите-каитис* (2,409), *Walentyn Walentynaytys* (13,381), *Tomulis Wencławaytis* (2,552), *Gawdutis Wienckaytis* (11,14), *Jakutis Woytekaytis* (13,481), *Jurgis Woytkaytis* (16,424);

b) iš senųjų lietuvių dvikamienių asmenvardžių, pvz.: *Толюс Барвидайтис* (27,204), *Нарвилъ Барвонайтисъ* (13,12), *Ianik Budginaycіs* (2,613), *Грыгоръ Будъвидойтисъ* (15,58), *Якубъ Бугвилаитис* (2,146), *Юркгисъ Буйвидайтисъ* (24,209), *Tomasz Butrymaytis* (16,429), *Матис Бутвилаитисъ* (2,145), *Jurgiel Dargwilaitis* (2,216), *Jakas Dawgiedaytis* (13,491), *Stasko Dawgielaitis* (16,397), *Петръ Довкялойтисъ* (24,225), *Мамей Довкгнтайтисъ* (15,63), *Mikołaj Eydminaycіs* (2,579), *Piotr Eygirdaycіs* (2,579), *Matulis Eykintaytys* (13,382), *Stanisl Eitminaitis* (2,214), *Мартинъ Кгалминайтисъ* (24,222), *Стан Кгедминаитис* (27,26), *Petryk Gedwidaytis* (16,415), *Юръкгис Кгентов-таитис* (27,214), *Andrzej Girdwiļaytis* (2,397), *Pawlik Girdwonaytis* (16,409), *Piotr Jagminaytis* (16,385), *Marcin Jaswiļaytis* (2,185), *Кеоиль Ятвилойтисъ* (24,204), *Łukasz Jawmontaytis* (16,405), *Jurgi Kibortaitis* (2,658), *Микути Контминаитис* (27,170), *Raznus Kontrymaytis* (16,427), *Нарвил Контвойнайтисъ* (27,180), *Jankus Manwiļaytis* (13,382), *Букиус Мажбутайтис* (27,193), *Ian Milkintaitis* (2,639), *Миколай Милконтайтис* (27,73), *Юръи Минмонтайтисъ* (24,226), *Бумкус Монтвайдайтис* (27,194), *Grigiel Monwiļaitis* (2,215), *Юркгел Мостивойтис* (27,181), *Якуб Можримойтис* (27,103), *Минкусъ Можвидайти* (13,14), *Walis Narbutaytis* (2,552), *Лукаши Нармонтайтис* (27,166), *Pawlik Narwiļaytis* (16,407), *Kasper Norwidaic* (2,198), *Станиславъ Радивилайтисъ* (24,226), *Wojtko Radwilaytis* (16,394), *Богданъ Скирвойнойтисъ* (24,211), *Pawel Stegwilaycіs* (2,576), *Thomas Sudwilaycіs* (2,594), *Петръ Талвошиоитис* (27,105), *Можеико Таръвидайтис* (27,91), *Болиус Товтри-майтис* (27,157), *Петко Товтвилайтисъ* (15,66), *Милюс Твиръбутайтис* (27,207), *Bogusz Widminaytis* (5,4), *Петръ Видмонтайтис* (27,185), *Piotr Wiskuntaitis* (2,248), *Юркгис Висмилаитис* (2,166), *Довкоил Висминайтис* (27,159), *Юркгис Висмонтаитис* (2,456), *Якуб Висвидайтис* (27,26), *Jakub Wizbutaytis* (2,198), *Piotr Wojsznaraytis* (16,397), *Gryg Woyszwilaytis* (2,553), *Maciej Zadminaytys* (2,532), *Andrusys Žadwanaytis* (16,400);

c) iš įvairių tautinių pravardinės ar kt. kilmės asmenvardžių, pvz.: *Мамел Алсайтис* (27,65), *Jan Alsutaytis* (2,191), *Петюл Арелайтис* (27,111), *Мамеј Балчунаитис* (2,327), *Grigutis Balsaitis* (2,249), *Mikielys Barzdilaitys* (2,392), *Миколай Билаитисъ* (15,64), *Iurgi Barzdaycіs* (2,572), *Анъдерушко Будрайтисъ* (24,222), *Petryk Burbaytis* (13,380), *Якемин Бутайтис* (27,189), *Paciūs Dagaytis* (11,14), *Кгедмин Даркгайтис* (27,189), *Миколай Довкишайтисъ* (15,63), *Stas Drasutaitis* (2,364), *Сзериц Гайдайтис* (13,250), *Мацко Кгайлаитис* (27,92), *Tomaszus Giedraitys* (13,107), *Ян Кгелутайтис* (27,88), *Stapciūs Iodkaycіs* (2,606), *Можан Кестайтис* (27,87), *Филипъ Кетурнокгайтисъ*

(13,299), *Martinas Kibutaytys* (13,383), Ян Крепшайтис (27,158), Можутис Крутилайтис (27,158), Кинчус Курмайтис (27,191), Яна Кушлейкотя (К linksnis; 6, 21), *Czeputis Łapaitis* (2,524), Юркис Локайтис (27,154), Шим Мажайтис (2,314), Евнуль Минайтис (13,13), Войдмин Минтайтис (27,75), Станисъ Мостайтис (15,63), Павлик Можайтис (27,119), Андрей Можелайтис (27,154), Лавърынъ Носайтис (2,473), *Urban Perkunaicis* (2,533), Станисъ Пиктурноитис (3,208), Янелис Повкиштайтис (27,137), *Stanisław Pungalwaitis* (2,545), *Kasper Pupaytis* (16,384), Яник Пупелаитис (27,142), *Gryczus Puplesaytis* (16,417), *Marczin Purwaitis* (2,649), *Gaylus Rudaytis* (11,14), *Grigutis Sakalaitis* (2,524), Матеј Соръкгайтис (15,58), *Urban Szarkaytis* (16,388), Янъ Талюшайтис (15,57), Довкел Толаитис (27,90), Ян Трумпайтис (27,84), *Szymko Wezaytis* (13,482), *Grygos Wilkait* (2,518), Нарвил Воболайтис (27,111), Лукаш Воверайтис (27,134), Владиславъ Жалойтис (24,233), Войтко Жилайтис (27,181), Кедевил Жвиблайтис (27,64), *Wojciech Żagaraytis* (16,401).

3.2.4. Su slaviška patronimine priesaga *-evič* XVI a. tēvavardžiai žymiai retesni, nei su anksčiau minėtomis priesagomis *-ovič* ir *-aitis*. Dažniausiai tai patronimai iš krikščioniškųjų vardų, pvz.: *Marcin Ambrożewicz* (2,96), Адамъ Анъдръевичъ (24,60), Грыгоръ Балтромеевичъ (15,62), *Janel Bartłomieiewicz* (2,466), Станиславъ Болтромеевичъ (24,107), *Jurgis Bortkiewicz* (2,149), *Piotr Daniewicz* (2,115), *Piotr Domaszewicz* (2,103), *Stanisław Grygalewicz* (2,108), *Maciey Jakiewicz* (2,112), *Stanis Ianelewicz* (1,2), Мартин Янушевич (2,17), *Maciey Uргiewicz* (2,480), *Maciey Łukaszewicz* (2,33), *Marcin Maciejewicz* (2,85), Якубъ Мацкевичъ (24,53), Богданъ Мартишевичъ (15,65), Станюл Матеевич (6,54), Юръкел Матвеевич (27,118), *Janel Matulewicz* (2,117), *Pikcius Mikiewicz* (2,455), Матеј Миколаевичъ (15,45), Ясь Микутевичъ (24,228), Миколай Петрошевич (27,157), *Bohdan Pietkiewicz* (2,101), *Pawel Pietraszewicz* (2,484), Мартинъ Проневичъ (13,7), Балтромей Станевичъ (24,230), *Wojciech Stanisław Stasiiewicz* (2,148), Довквиль Станькевичъ (24,213), *Ambros stasiewicz* (10,2), *Lukasz Stasulewicz* (2,122), Балтромей Томашевичъ (15,65), *Stanisław Wincentewicz* (2,65), Петръ Витеевичъ (24,58), Нарбутъ Войтулевичъ (24,61), Мартинъ Войткевичъ (13,7).

Mažiau tēvavardžių su šia priesaga sudarytų iš pravardinės ar kitokios kilmės lietuviškų asmenvardžių, pvz.: *Stanis Balniewicz* (2,608), *Piotr Bołtukiewicz* (10,5), Якубъ Будревичъ (15,66), Янъ Даръкгевичъ (24,222), Бернатъ Дребулевичъ (24,204), Станиславъ Кирдевичъ (24,69), Петръ Кележевичъ (2,417), Нарбутъ Кгойлевичъ (15,45), *Pawel Greycewicz* (2,113), Богданъ Кестучевичъ (24,104), Ян Купревич (27,229), *Jorgi Kurkliewicz* (9,2), Якубъ Кушлевич (2,23), *Iurgi moliniewicz* (10,1), Кгойлюс Можевич (27,101), *Marcin Mozulewicz* (2,65), Янъ Можутевичъ (15,61), *Matel Piktewicz* (2,98), Юри Пилкевич (27,111), Петръ Рудевичъ (24,208), Ян Саркгутевич (2,20), Матеј Смолевичъ (21,102), Микутъ Талюшевичъ (15,66), Ноцис Трумпелевич (2,22), Миколай Вяжевичъ (24,40), ir iš senųjų dvikamienių lietuvių antroponimų,

pvz.: Станислав Медивоишевич (2,23), Михайло Мельвойшевичъ (24,70),
Войтко Минкелевичъ (15,62), Лавѣрынъ Толѣвойшевичъ (15,51).

3.2.5. Tėvavardžiai su lietuviška patronimine priesaga -onis XVI a. pirmojoje pusėje reti. Tačiau antrojoje šio šimtmečio pusėje priesagos -onis vediniai iš krikščioniškųjų vardų, senųjų dvikamienių lietuvių asmenvardžių bei pravardinės ar kitokios kilmės antroponomių neretai užrašomi greta minimo asmens vardo, pvz.: *Stanis Andruszanis* (2,499), *Jakub banonis* (9,9), *Maciey Bartkonis* (2,180), *Станюлис Чепанонисъ* (13,530), *Банисъ Григанисъ* (13,78), *Macieios Yakubanis* (2,483), *Петръ Якубонисъ* (13,527), *Kasper Jananis* (13,282), *Grigas Janonis* (2,180), *Szczepan Janulanis* (13,282), *Скудумисъ Янишонисъ* (13,529), *Maciey Jasaniš* (13,286), *Германъ Ясилонисъ* (13,528), *Банисъ Ясонисъ* (13,529), *Szimko Jokubonis* (2,180), *Andreius Jononis* (2,179), *Staniulis Jurganis* (13,288), *Matas Yurgionis* (2,484), *Grygas Lawrynanis* (13,286), *Tomasz Ławrinonis* (2,484), *Павелъ Мацулонисъ* (13,530), *Jan Marthinanis* (2,302), *Янъ Мартинонисъ* (13,530), *Walus Matonis* (2,481), *Czap Matulianis* (2,483), *Мартинъ Миконисъ* (13,528), *Микъ Павилонисъ* (13,528), *Gryg Pawlonis* (2,483), *Якубъ Петронисъ* (13,529), *Матюлис Романанис* (2,271), *Ławryna Stananis* (13,287), *Marcin Stanionis* (2,399), *Paweł Stanulanis* (13,282), *Ławryna Stasionis* (13,277), *Шимасъ Степанонисъ* (13,527), *Андрей Шимонисъ* (13,527), *Jurgis Thamuszonis* (2,179), *Янъ Войтконисъ* (13,528); *Герман Бейнаронисъ* (13,529), *Шимасъ Бутвилонисъ* (13,530), *Iurgi Dowboronis* (2,637), *Michno Dowtortonis* (2,180), *Brazis Jatowtonis* (2,149), *Mikołay Jawgielanis* (13,287), *Юхно Нарбутонисъ* (13,530), *Bałtruszis Narwidonis* (2,180), *Janusz Rimgieylionis* (2,180), *Szczepan Rimwidonis* (2,180), *Banis Wizgirdonis* (2,180); *Paweł Bałkonis* (2,639), *Кеглмин Бовжанис* (27,28), *Piotr Dowkssonis* (2,637), *Кершис Кгайлалонис* (2,270), *Jan Gawenonis* (13,286), *Marcin Iodanis* (10,1), *Буткус Кивонис* (27,12), *Lavryna Kunigonis* (9,4), *Narbut Mazulianis* (2,500), *Jędrzej Meylonis* (13,285), *Юръкгис Совсонис* (27,120), *Jan Styrnionis* (2,552), *Станелис Жалчонис* (2,293).

3.2.6. Su lietuviška patronimine priesaga -ūnas tėvavardžiai minimu laikotarpiu sudaromi iš krikščioniškųjų vardų, pvz.: *Piotr Ambrasinas* (2,150), *Щефан Андрејон* (2,307), *Thomasz Andrunas* (2,443), *Янушко Андрушунос* (27,223), *Staszko Bałtromiejūnas* (2,498), *Юхно Бенюнос* (27,227), *Jusius Grygalunas* (13,291), *Боўтэхъ Янікунъ* (13,528), *Piotr Iankunas* (2,645), *Stasius Łukaszunas* (4,303), *Jurgis Maciūnas* (2,150), *Andrzey Macziejūnos* (2,302), *Bartłomiej Mateūnas* (13,289), *Stasis Matuciūnas* (2,148), *Janis Mickunas* (2,366), *Maciey Mikołaiūnas* (2,180), *Wolus Motieūnas* (2,180), *Stanis Petkunas* (2,149), *Jurgis Pietraszunas* (13,284), *Stanius Pronckunas* (2,150), *Jasius Staniūnas* (2,147), *Janelis Stankunas* (13,283), *Urban Stasiūnas* (13,282), *Юнасъ Шимкунасъ* (13,527), *Банисъ Томашунъ* (13,528), *Jakutis Tomaszunas* (2,552), *Петръ Томкунасъ* (13,529), *Paweł Waytkunas* (2,150), *Tomasz Wenckunas* (2,149), bei pravardinės kilmės lietuvių antroponomių, pvz.: *Andrus Ańczunas* (2,628), *Павел Авижун* (6,64), *Piotr Bałczunas* (2,400), *Staniulis Berniūnas* (13,288), *Ян Блавѣдзюнас* (2,269), *Микъ Блюдчиунас* (2,272), *Maćiey Borzdžiūnas* (2,604), *Yonas Dydzunas* (2,400), *Stasis Gaylunas* (13,282),

Iendrzej Yodzium (2,494), *Maūys Kinkuнос* (27, 16), *Petrъ Klonionas* (13,527), *Cmac Kвemkuнос* (27,227), *Andrzei Medziunas* (2,203), *Mamatuk Pikiюnoсs* (2,405), *Mik Pikcium* (2,255), *Jurgi Podziunas* (2,653), *Łukasz Styriunas* (2,552), *Iakub Szerniunas* (2,604), *Macuлисъ Тавткунасъ* (13,604).

3.2.7. Lietviška patroniminė priesaga -ēnas XVI a. neproduktyvi. Tėvavardžiai su šia priesaga labai reti minimo laikotarpio dokumentuose, pvz.: *Piotrass Bałtupenas* (2,659), *Янасъ Бавкенасъ* (13,528), *Янушко Ютенасъ* (13,527), *Банюлис Микенос* (7,54), *Юркгисъ Минкгенасъ* (13,528), *Tumas Tarutenas* (2,499), *Ченасъ Пемпенасъ* (13,527).

3.2.8. Atskirą antrijų asmenvardžių grupelę sudaro antroponimai su vadinaisimis mažybinėmis bei maloninėmis priesagomis, kurios minimu laikotarpiu yra retos. Dažnesni yra priesagų -elis, -elē, -ēlis, -ēlē vediniai (dėl užrašymo būdo šaltiniuose šių priesagų atskirti neįmanoma). Anksčiau aptartos XVI a. asmenvardžių priesagos buvo patroniminės. Kalbant apie priesagas -elis, -elē, -ēlis, -ēlē, sunku atskirti, kur jos turi patroniminės priesagos reikšmę, t. y. kada asmenvardis su šiomis priesagomis yra padarytas iš tévo vardo ar antrojo tévo antroponimo, užrašomo po vardo. Lietvių kalbos atlaso medžiaga rodo, kad šiuo metu mūsų tarmėse vaikų (berniukų, paauglių, jaunuolių) pavardės yra sudaromos iš tévo pavardės su priesagomis -elis, -ēlis. Todėl asmenvardžiuose, sudarytuose iš vienos ar kitos krikšto vardo formos su šiomis priesagomis, pastarosios kartais gali turėti ir patroniminę reikšmę, pvz., *Якуб Мацелис* (27,84).

Kiti asmenvardžiai su šiomis priesagomis dažniausiai yra pravardinės kilmės, pvz.: *Павла Ави内ля* (K linksnis; 17,33), *Janel Budrel* (2,457), *Tomko Gaydel* (13,293), *Maciej Grażel* (2,505), *Marczyn Gudelis* (2,398), *Лукашъ Каирелъ* (3,94), *Jan Meszkele* (2,364), *Iakub Miłtelis* (2,506), *Станиславъ Руделисъ* (2,414), *Станислав Сенелис* (6,59), *Maciei Szerelis* (2,471), *Амбросъ Вилкелис* (2,322) ir kt.

Kai kuriais atvejais priesagos šiuose asmenvardžiuose gali būti patroniminės (kaip bus matyti vėliau, minimu laikotarpiu palyginti dažnai po asmens vardo užrašomas ir nepriesaginis panašaus tipo pravardinis antroponimas). Tačiau daugeliu atvejų visiškai neįmanoma nustatyti, ar asmenvardžiai su priesagomis -elis, -elē, -ēlis, -ēlē yra padaryti iš kitų, neišvestinių antroponimų (tada šios priesagos dažnai galėtų turėti patroniminę reikšmę), ar pravardiniais asmenvardžiais yra virtusios mažybinės apeliatyvų formos.

Kitos mažybinės priesagos (-ulis, -ukas, -utis) XVI a. labai retos, pvz.: *Grygas Stanulis* (13,286), *Grygalus Janutis* (13, 489), *Янъ Петрутисъ* (15, 62), *Юшко Довкгумис* (2,18), *Павелъ Даркгумисъ* (2,336), *Maciey Goyzutis* (2, 110), *Iurgi Gierulis* (2,638), *Yan Sildziuk* (2,255).

3.2.9. Patroniminę reikšmę neretai gali turėti ir lietuviška priesaga -iškis. XVI a. asmenvardžiai su šia priesaga sudaromi iš krikščioniškų vardų, pvz.: *Iakub Chwiedkisskis* (2,639), *Mikołai Grygiszkis* (2,365), *Балтрутишъ Лавришикисъ* (2, 332), *Petrasz Michailiszskis* (2,255), *Jan Mikutyszkis* (2,183), *Ianik Simoniskis* (2, 579), *Iurgi Woyćiskis* (2,569), iš dvikamienių lietuvių antroponimų, pvz.: *Maciey Dawnaryszkysz* (2,188), *Ян Нарвидишикис* (27,207), ar pravardinės kilmės asmenvardžių, pvz.: *Павелъ Бискупшикисъ* (13,311), *Kasper Czypiszskis* (2,567), *An-*

drzey Doyniskis (2,581), *Грин Вилкишикис* (27,201), *Macziey Zydziszkis* (2,497) ir kt.

Kiti šios priesagos vediniai, visų pirma vietovardiniai, neturi patroniminės reikšmės, pvz.: *Петр Керновишикис* (27,168), *Thomasz Eiragolisskis* (2,641), *Iurgi Jurbarkisskis* (2,659), *Юри Кеудаинишишкис* (2,322), *Ian Moissagolisskis* (2,649), *Iurgis Punisskis* (2,639), *Marczin Upitisskis* (2,649), *Piotr Wielionisskis* (2,643), *Dobko Wilkiiskis* (2,649) ir kt.

3. 2. 10. Be anksčiau minėtų patroniminių priesagų *-ovič*, *-evič*, XVI a. pasitai-ko ir kitokių slaviškų priesagų, pvz.: *-ovskis*, *-ickis*, *-inskis*, *-ackis* ir kt. Asmenvardžiai su šiomis priesagomis XVI a. reti. Kiek dažnesni yra priesagos *-ovskis* vedi-niai, pvz.: *Станиславъ Бердовский* (24,50), *Iadam Grzegorzowski* (2,636), *Басileй Калусовъский* (24,203), *Миколай Мировский* (15,33), *Iarmoła Sakowski* (2, 636), *Петра Скрибовского* (K linksnis; 12, 15), *Кедмин Шиловъски* (27,49), *Krysztof Woytkowski* (2,568). Su kitomis priesagomis padarytų asmenvardžių užrašyta vos po vieną kitą, pvz.: *Pawel Kownacky* (2,181), *Janes Pokrywnicki* (13, 380), *Andrzej Wyszyński* (2,568) ir pan.

Vienas kitas asmenvardis su šiomis priesagomis gali būti kitataučią, iš kitur at-sikelusių asmenų. Tačiau dauguma jų (kaip ir asmenvardžiai su priesagomis *-ovič*, *-evič*) yra atėję ir paplitę per oficialius raštus.

3. 3. Visus nepatroniminės kilmės asmenvardžius, kurie XVI a. užrašomi po asmens vardo, galima suskirstyti į kelias grupes.

3. 3. 1. Gausiausią grupę sudaro įvairūs pravardinės kilmės asmenvardžiai, at-siradę iš gyvūnų, augalų pavadinimų, iš įvairių bendriniių daiktavardžių ar būdvar-džių, pvz.: *Мартина Алсня* (K linksnis; 2,416), *Янушисъ Авижыс* (2,377), *Янушко Барзюс* (2,411), *Iurgi Biłdenis* (2,579), *Staniul Bredis* (2,529), *Ясъ Бубисъ* (13,240), *Jakst Budras* (16,417), *Mikołay Buyna* (2,111), *Jan Burba* (13,386), *Benedykt Dyrda* (15,145), *Стаслюл Докгил* (2,339), *Юркел Дуда* (27,36), *Спас Ерелис* (2,410), *Janel Gaidis* (2,184), *Bernat Garnis* (2,194), *Петръ Кекгужис* (2,292), *Петрыкъ Кгалежисъ* (21,249), *Grycius Gierwis* (13,487), *Юри Кгоулюс* (2,283), *Станис Кгоижыс* (2,163), *Maczus Gruzdys* (16,417), *Marczin Iodis* (2,657), *Marczin Kailis* (2,643), *Marcin Kisiel* (2,487), *Jurgis Kisszkis* (2,499), *Maciey Kleywa* (1,1), *Stanis Klisz* (16,384), *Юри Кнапис* (2,291), *Matis Kodzis* (2,570), *Maciey Koyris* (2,569), *Janus Mełagis* (13,107), *Петраш Мицкинис* (6,39), *Pawlik Pauxtis* (16,401), *Петрик Пилкис* (27,112), *Керикгэ Пликисъ* (3,264), *Tomasz Pukis* (13,381), *Marcin Ragayszys* (2,498), *Масюлис Раинис* (2,406), *pawił Rydik* (9,2), *Юркел Ровклис* (2,315), *Marko Rudis* (1,1), *Thomas Seylus* (2,567), *Mikołai Sidobr* (2,213), *Jury Skiersis* (2,466), *Петръ Скилюсъ* (2,452), *Ян Скилондьисъ* (2,335), *Peczulis Smilgis* (2,365), *Нарвоши Шолтис* (27,47), *Maczys Schernas* (2,630), *Матеу Швельписъ* (2,378), *Jorgi tetervin* (9,2), *Stas Trumpa* (2,215), *Станюолисъ Вашикисъ* (2,415), *Iurgi Wewersis* (2,649), *Marczin Wilk* (2,463), *Петрик Жоденис* (27,112).

Žymiai retesni dvikamieniai pravardinio tipo asmenvardžiai, pvz.: *Миколай Дидекгольвисъ* (17,35), *Jakub Rudgolwic* (16,417), *Мисъ Шолътоборъщъ*

(15,47), *Керикга Швингадоня* (K linksnis; 12,553), *Юри Венорокис* (27,32), *Контмин Жалакис* (27,78) ir pan.

Prie šios grupės taip pat reikėtų priskirti asmenvardžius, kurie yra atsiradę iš įvairių apeliatyvinių prievardžių. Tai antroponimai, kilę iš profesijos, amato pavadinimo, pvz.: *Станислав Балнюс* (2,421), *Paweł Bartnik* (2,393), *Paweł Czobotar* (1,1), *Mikucz Doylida* (2,191), *Czeputis Kalwis* (2,523), *Ian Kotylus* (2,570), *Ambras Kowal* (16,383), *Миколау Кубилис* (3,94), *Pawel Kubilius* (9,8), *Ambros Melnik* (2,185), *Pietryk Podzius* (2,185), iš tautybės pavadinimo, pvz.: *Янелис Кейдас* (2,335), *Малхъ Литвинъ* (24,222), *Tomazs Lotwin* (2,462), *Iwanko Rusin* (2,567), *Andrzej Tatarzyn* (2,85), *Szymon Wegrzyn* (2,497), asmenvardžiai, atsiradę iš apeliatyvinių prievardžių užkurys, preikuras ir pan., pvz.: *Янъ Прейквиас* (3,321), *Керикгъ Прейквиас* (2,413), *Stanisław Preykuris* (2,607), *Миколай Ушкүрич* (15,16) ir pan.

3. 3. 2. Antrają grupę sudaro senieji dvikamieniai lietuvių asmenvardžiai, pvz.: *Jendrzej Buiwid* (2,462), *Марѣтина Бутѣрымъ* (15,49), *Балѣтромеи Бутѣвилъ* (3,96), *Szeputis Dawkontis* (11,14), *Jan Ebartis* (2,525), *Jurgis Eytowtys* (13,114), *Юри Кедвойнис* (27,97), *Нарѣкгил Кеглбут* (27,129), *Mameu Кегтювт* (3,10), *Walientij Jagiel* (9,7), *Pawel Kibarth* (2,639), *Ambras Kibartis* (16,412), *Jan Kiesmin* (2,213), *Янъ Контминъ* (2,223), *Jurgis Mindawgis* (13,111), *Станиславъ Монкгойло* (17,52), *Andrey Montwil* (2,532), *Кинвил Можримас* (27,198), *Piotra Narbuta* (K linksnis; 3,46), *Petruk Normantis* (2,392), *Криштофа Радивила* (K linksnis; 12, 232), *Яна Сантовта* (K linksnis; 12, 15), *Ierzy Seybut* (1, 4), *Piotr Skirmant* (16, 431), *Валюлис Стегвил* (2, 540), *Миколай Тальвоишъ* (12, 253), *Янъ Витормтъ* (24, 43), *Павелъ Визкгинъ* (2, 378), *Воутеху Вожкгиру* (N linksnis; 3, 99).

3. 3. 3. Labai reti atvejai, kai antrasis asmenvardis, užrašant asmenį, yra koks nors krikščioniškas vardas, pvz.: *Baltromiej Andrzej* (2, 75), *Рачко Августинъ* (12, 469), *Мацукелисъ Керикголъ* (13, 241), *Czep Mikołai* (2, 213), *Станиславъ Петръ* (15, 61), *Walenty Sczepan* (16, 406), *Walenty Urban* (16, 386), *Тумис Витмукс* (27, 172).

3. 3. 4. Atskirą, tiesa, nedidelę, grupę asmenvardžių, kurie eina antruoju nariu, užrašant asmenį, sudaro slaviški apeliatyviniai antroponimai, pvz.: *Iussko Balamuth* (2, 629), *Банис Баранъ* (2, 540), *Ian Berucžkis* (2, 639), *Павелъ Быкъ* (13, 478), *Юреї Богоматиччъ* (24, 76), *Ян Кривоживис* (2,13), *Янъ Круповесъ* (24,78), *Stanisław Miaki* (2, 324), *Янъ Ручка* (24, 201), *Тимофей Сщогол* (2, 174).

Galbūt šiais asmenvardžiais minimo laikotarpio dokumentuose užrašomi kitataučiai asmenys. Tačiau neretai jų buvimą galėjo lemti raštų specifika bei kitos aplinkybės¹⁰.

Pavieniai svetimos kilmės antrieji asmenvardžiai, pvz.: *Jan Ermal* (2, 462), *Sebestian Stimer* (2, 636), *Piotr Tidman* (2, 636) ir pan., greičiausiai įvardijo kitataučius asmenis.

¹⁰ Pavyzdžiu, nelietuviškai rašytuose minimo laikotarpio dokumentuose lietuvių asmenvardžiai galėjo būti verčiami į tą kalbą, kuria rašomas dokumentas, arba šiaip įvairiai iškraipomi. Todėl dažnai nelengva paaiškinti jų kilmę.

4. Asmenų įvardijimas trimis asmenvardžiais

Šis įvardijimo būdas, kaip ir asmenų užrašymas vienu asmenvardžiu, XVI a. nėra dažnas. Turima medžiaga rodo, kad minimu laikotarpiu trimis asmenvardžiais dažniausiai užrašomi kilmingųjų luomų atstovai, o žymiai rečiau žemesniųjų socialinių sluoksniių asmenys.

4. 1. Pirmasis trinario asmenų įvardijimo narys – vardas. Dažniausiai tai įvairios krikšto vardų formos – ilgieji bei trumpieji variantai, mažybiniai vediniai, pvz.: *Grygalus Mikołaiaytis Jusskaycia* (13, 488), *Якубъ Мисевичъ Брашкайтисъ* (13, 604), *Marcin Arbanaytis Pudaiaytis* (13, 484), *Woyciech Rymkaytis Szynłowkaytis* (13, 484); *Керикъ Романаитисъ Малун* (2, 315), *Матыса Кришиофовича Вишиторта* (K linksnis; 12, 412), *Stanis Ławrinowicz Dermina* (2, 487), *Stasius Stonaytis Eydyst* (13, 485); *Янелъ Петровичъ Пликеvicha* (13, 78), *Janulis Czepaytis Szyłaukaytis* (13, 484), *Petrutis Jonaytis Skirułaytis* (13, 483), *Щепутыс Яноутис Континоитисъ* (2, 223).

Žymiai rečiau trinariame asmenų įvardijime pirmoje vietoje užrašomas tautinis vardas, pvz.: *Baltutis Mikutaitis Knipaitis* (2, 546), *Будра Нарковича Блудя* (K linksnis; 3, 2), *Кедминъ Станайтисъ Кивайтя* (13, 12), *Piktius Pekiłaytis Petraytis* (13, 485) ir pan.

4. 2. Antrieji šio asmenų įvardijimo nariai beveik visada yra patroniminės kilmės asmenvardžiai. Dažniausiai jie su lietuviškomis bei slaviškomis patroniminėmis priesagomis padaryti iš įvairių krikšto vardų formų, pvz.: *Щефан Андреевичъ Луткунъ* (4, 89), *Каспоръ Августыновичъ Келпицъ* (17, 5), *Янъ Балтромеевичъ Войнятовичъ* (13, 238), *Ławryna Bartkaytis Preykaytis* (13, 489), *Федоръ Богдановичъ Сонега* (24, 69), *Janulis Czepaytis Szyłaukaytis* (13, 484), *Юхно Якубовичъ Волчевича* (24, 41), *Urban Janaytis Waydałaytis* (13, 486), *Piotr Januszaytis Nasztaytis* (13, 484), *Łukasz Ławrynowicz Doroyczunas* (2, 443), *Bendikus Macaitys Kobeklis* (13, 111), *Jan Macieiewicz Wilmątaytis* (13, 491), *Macis Martynkaytis Loyzentis* (13, 481), *Urban Matieiaytis Miraytis* (13, 485), *Stanisław Mikalaiaytis Bernotaytis* (13, 488), *Jas Mikienas Siraitis* (2, 366), *Urban Mikutaytis Pudaycis* (13, 483), *Петра Павилоутя Августаутя* (K linksnis; 3, 32), *Jan Petrykaytis Pawliszty* (13, 487), *Paweł Stanaytis Wilmątaytis* (13, 486), *Валентинъ Станиславович Наркаимис* (2, 547), *Szymas Stasiułaytis Giedgowdaytis* (13, 490), *Stas Urbanaytis Murza* (13, 482), *Мамеў Воімеховичъ Яновича* (6, 21).

Tik retais atvejais antroje vietoje užrašomas patroniminės kilmės asmenvardis yra padarytas iš lietuvių dvikamienio ar kitokio antroponimo, pvz.: *Micius Dawgintaytis Manwiłaycia* (13, 489), *Urban Mazrymaitys Pogankstys* (13, 106), *Григори Скервилоутис Вичоутис* (2, 222), *Jan Gayłaytis Szankis* (13, 485), *Juchno Łabutaytis Eydynikas* (13, 483), *Ian Podžunas Dowkssys* (2, 651).

Labai retai trinariame asmenų įvardijime po vardo užrašomas nepatroniminės kilmės asmenvardis, pavyzdžiu, kitas krikščioniškas vardas: *Крыкгос Крыкгалюс Кекъ* (2, 272), *Гансис Миц Попежемъникос* (2, 272), *Янели Петръ При-*

шмонтисъ (15, 9), Стасъ Янъ Мицевичъ (15, 36)¹¹, arba pravardinės kilmės antroponimas, pvz.: Томашъ Блюцукисъ Плавъска (2, 237), Jurian Kayrys Preukurys (13, 117), Петръ Мэшкэла Кухтикъ (2, 281), Paweł Pogonksztys Kieturaitys (13, 106).

4.3. Jau iš anksčiau pateiktų trinario asmenų užrašymo atvejų buvo matyti, kad trečiuosius tokio įvardijimo narius galima skirti į dvi pagrindines maždaug vienodas pagal dažnumą grupes: a) patroniminės kilmės asmenvardžiai, b) antroponimai be patroniminių priesagų.

Įdomu tai, kad patroniminės kilmės asmenvardžiai, trinariame asmenų įvardijime užrašomi paskutinieji, palyginti retai padaryti iš krikščioniškųjų vardų, pvz.: Щепан Мацкович Андрушкович (2, 134), Petros Petkaitys Awgustaycis (2, 532), Якуба Томашевича Бортковича (K linksnis; 3, 10), Marcin a Andrzej Stasiewiecy Janacie (13, 487), Мартина Войтховица Михновича (K linksnis; 17, 3), Валентинъ Станиславович Наркаитис (2, 547), Петръ Яновичъ Петкелевичъ (12, 413), Piktius Pekilaytis Petraytis (13, 485), Юрий Щефановичъ Саковица (17, 3), Paweł Grygutis Szymkaytis (13, 487), Stanis Januszewicz Walenthynowicz (2, 443). Tuo tarpu po asmens vardo užrašomi antrieji patroniminės kilmės asmenvardžiai kaip tik dažniausiai padaryti iš krikščioniškųjų vardų.

Neretai paskutinis trinario asmenų įvardijimo narys gali būti patroniminės priesagos vedinys iš senųjų lietuvių dvikamienių asmenvardžių, pvz.: Щефан Балтромеевич Еинораитисъ (2, 548), Woyciech Stasiulaytis Giedgawdaytis (13, 490), Щепутыс Яноитис Контминоитисъ (2, 223), Micius Dawgintaytis Manwiłaycia (13, 489), Миколай Миколаевичъ Радивиловича (26, XXIII), Андрей Станюловичъ Сервидайтисъ (13, 550), Jan Macieiewicz Wilmątaytis (13, 491), Миколая Андреяйтиса Витартаity (K linksnis; 15, 157), Стасъ Якушонисъ Жадвоинаитисъ (2, 368), o dažniausiai iš įvairių kitokiu (dažnai pravardinės kilmės) tautinių antroponimų, pvz.: Петра Павилоитя Авгутаитя (K linksnis; 3, 32), Jan Petraytis Budraytis (13, 484), Andrzej Janutis Dziugaytis (13, 490), Павелъ Шимковичъ Кгедротъ (15, 43), Paweł Pogonksztys Kieturaitys (13, 106), Baltutis Mikutaitis Knipaitis (2, 546), Станислава Юрьевича Коелевича (K linksnis; 17, 9), Юрья Миколаевича Корейвовича (K linksnis; 17, 20), Матеи Миколаяитис Косаита (2, 476), Stanisław Matieiaytis Mažaytis (13, 485), Матея Венцѣкоитя Минеикоитя (K linksnis; 3, 253), Павла Войтховица Нарушевича (K linksnis; 18, 219), Piotr Januszaytis Nasztaytis (13, 484), Jurgucis Drabaicis Perkunacis (2, 536), Янел Петровичъ Пликеевича (2, 155), Maciey Piotrowicz Pungalwaitis (2, 545), Каспер Адамовичъ Рустековичъ (3, 95), Janusis Jakubaytis Skirulaytis (13, 482), Станислава Юшкевича Стебулайтя (K linksnis; 15, 243), Woyciech Rymkaytis Szynłowkaytis (13, 484), Thomasz Junaytis Tataraytis (13, 483).

Dalį asmenvardžių, kurie trinariame asmenų užrašyme eina paskutinieji, sudaro patroniminių priesagų vediniai iš slaviškos kilmės antroponimų, pvz.: Bořmexa

¹¹ Tais atvejais, kai po vardo užrašomas mažybiniš krikšto vardo vedinys, jis gali būti ir patroniminės kilmės, pvz.: Paweł Grygutis Szymkaytis (13, 484), Andrzej Janutis Dziugaytis (13, 490), Андреј Ясютисъ Случысъ (2, 377), Marcin Jurgutis Wilmontaytis (13, 486).

Петровича Грибовица (К linksnis; 12,412), *Каспор Петровичъ Белевича* (6,23), *Юръи Миколаевичъ Сологубовичъ* (24,207) ir pan. Tokio tipo asmenvardžiai gali būti ir su kitokiomis slaviškomis priesagomis, pvz.: *Янъ Яновичъ Кградовъский* (3,96), *Романъ Якубовичъ Квятковскій* (13,18), *Бартломей Бартошевичъ Поезерскій* (17,15), *Станиславъ Яновичъ Заберезенскій* (26,XXIII) ir kt.

Nepatroniminės kilmės paskutinieji trinario asmenų įvardijimo nariai dažniausiai yra įvairūs tautiniai antroponimai (senieji dvikamieniai, pravardinės kilmės ar pan.), pvz.: *Jan Minełaytis Bałtkarcis* (13,486), *Будра Нарковича Блудя* (К linksnis; 3,2), *Юръя Балтромеевича Блуся* (К linksnis; 17,2), *Станиславъ Балтромеевичъ Довкиша* (4,134), *Juchno Łabutaytis Eydynikas* (13,483), *Ławrin Stanisławowicz Guz* (2,252), *Thomasz Maleraytis Jurgzentis* (13,481), *Каспоръ Августыновичъ Келпишъ* (17,5), *Bendikus Macaitys Kobeklis* (13,111), *Macis Martynkaytis Loyzentis* (13,481), *Petrutys Jurgaitys Melagis* (13,107), *Juria Jakubowicza Meszkia* (К linksnis; 20), *Urban Mazrymaitys Pogankstys* (13,106), *Jakub Mikaytis Preykszys* (13,483), *Якубъ Щепутайтисъ Прейкуръ* (13,535), *Янели Петръ Пришмонитисъ* (13,9), *Миколай Криштофовичъ Радивилъ* (12,254), *Миколаю Щефановичу Скурудиу* (N linksnis; 3,321), *Наумъ Даниловичъ Скrebня* (12,31), *Петръ Крицоитис Слимпис* (3,258), *Томашъ Бакайтисъ Ушкурисъ* (13,604), *Олехно Мачулевичъ Вершицъ* (3,329), *Janel Jasutaytis Wilkielis* (13,484), *Mameu Андреяитисъ Жирблис* (2,547).

Minimu laikotarpiu paskutinysis trinario asmenų įvardijimo narys gali būti ir slaviškos kilmės nepatroniminis asmenvardis, pvz.: *Яна Миколаевича Гаика* (К linksnis; 2,151), *Михаило Ивановичъ Головинъ* (3,7), *Юрий Станьковичъ Лещъ* (24,52), *Piotr Jaksztowicz Žuk* (2,47) ir kt.

4.4. Dalis mūsų dvinarei antroponimei sistemai neįprastą trinario užrašymo atvejų (ypač tie, kurių nariai yra slaviškos kilmės asmenvardžiai) gali būti susiję su kitataučiais asmenimis, su raštininkų įtakomis ar pan.

Néra abejonės, kad šis būdas yra atsiradęs pagal rusų antroponiminės sistemos pavyzdį. Tačiau gilesnė tokį užrašymo atvejų analizė motyvuoją šio įvardijimo būdo buvimą ir leidžia daryti kai kurias išvadas apie lietuvių antroponiminės sistemos vystymąsi, pavardžių atsiradimą.

XVI a. produktyviausias asmenų užrašymo būdas – vardas + tévavardis. Pradėjus rastis paveldimam asmenvardžiui, pavardei, tévavardis taip pat dar rašomas po asmens vardo, ir dalis dvinario užrašymo atvejų pailgėja – pasidaro trinariai.

Kaip matyti iš anksčiau pateiktų pavyzdžių, XVI a. paplitę du pagrindiniai trinario asmenų užrašymo būdai: 1) vardas + I patroniminės kilmės asmenvardis + II patroniminės kilmės asmenvardis, 2) vardas + patroniminės kilmės asmenvardis + nepatroniminės kilmės antroponimas. Taigi antrasis tokio įvardijimo narys beveik visada yra patroniminės kilmės asmenvardis ir dažniausiai sudarytas iš krikštoto vardo. Tai greičiausiai tévavardis (mat XVI a. antrojoje pusėje tautiniai vardai palaipsniu išstumiami iš oficialiosios vartosenos). Tuo tarpu trečiuoju nariu einan-

tis patroniminės kilmės asmenvardis dažniausiai yra iš tautinio vardo. Tai rodo tam tikrą jo senumą ir leidžia įtarti esant jį pavarde (jis galėjo būti sudarytas tada, kai tautiniai vardai dar buvo plačiai vartojami, ir užrašomas asmuo jis gali būti paveldėjės iš savo tėvo ar pan.). Be to, kai kurie užrašymo atvejai rodo, kad trečiasis narys šiame įvardijime yra svarbesnis nei antrasis. Mat pakartotinai minint tą patį asmenį, antrasis narys (greičiausiai tėvavardis) gali būti praleidžiamas, pvz.: *Юс Янович Працевич*, kitą kartą – *Юс Працевич* (2,475); *Яроним Миколаевич Викъневич*, kitur – *Ероним Викневич* (2,475); *Pawel Jonaytis Skirulaytis*, kitur – *Pawla Skirulaycia* (K linksnis; 13,483); *Павла Яновича Виржовица* (K linksnis), kitur – *Павелъ Виржовичъ* (17,27) ir kt.

Prielaidą, kad du patroniminės kilmės asmenvardžiai trinariame asmenų įvardijime yra atsiradę skirtingu laiku ir atlieka nevienodas funkcijas (pirmasis yra tėvavardis, o antrasis greičiausiai pavardė), iš dalies patvirtina ir tokie atvejai, kai šie asmenvardžiai yra sudaryti su skirtingomis patroniminėmis priesagomis, pvz.: *Андрей Станюловичъ Сервидайтисъ* (13,550), *Якубъ Мисевичъ Брашкайтисъ* (13,604), *Урбана а Якуба Мартиновичов Будраутеъ* (K linksnis; 3,253), *Jan Macieiewicz Wilmątaytis* (13,491), *Jas Mikienas Siraitis* (2,366), *Юркяя Яновича Mumkaūmuca* (K linksnis; 13,157), *Kasper Szczefanowicz Naruszaytis* (2,445), *Łukasz Ławrynowicz Doroyczunas* (2,443), *Петръ Томашевич Бирукаитисъ* (2,547), *Смасъ Яновичъ Рокгойтисъ* (13,239) ir pan.

Jeigu abu patroniminės kilmės asmenvardžiai būtų atsiradę vienu metu, jie greičiausiai turėtų ir tas pačias tėvavardines priesagas.

Taigi dauguma XVI a. asmenų įvardijimo trimis asmenvardžiais atvejų vienu ar kitu būdu gali liudyti ir lietuvių pavardžių atsiradimą.

5. Lietuvių pavardžių formavimasis XVI a.

Visi aptarti XVI a. asmenų įvardijimo būdai akivaizdžiai liudija dvinarės lietuvių antroponiminės sistemos vystymąsi ir nusistovėjimą. Kaip tik antrasis dvinario asmenų užrašymo narys – tėvavardis, senasis dvikamienis asmenvardis, pravardinės kilmės antroponimas ar krikšto vardas – ir buvo ta medžiaga, iš kurios atsirado dauguma mūsų pavardžių. Iš daugybės anksčiau pateiktų pavyzdžių buvo matyti, kad po asmens vardo užrašyti antroponimai savo forma nesiskiria nuo daugelio mūsų šių dienų pavardžių. Jau pats šių asmenvardžių atsiradimo akstinas (suteikti papildomą informaciją apie užrašomąjį asmenį, išskirti jį iš bendravardžių tarpo) lémė, kad jie atliko ir pagrindinę, skiriamaą, pavardės funkciją. Tačiau kiek jų ir kurie jau buvo virtę pavardėmis, t. y. tapę paveldimais, visiems šeimos nariams bendrais antroponimais, sunku pasakyti. Tik keleto vienos šeimos narių ar net vienos giminės dviejų trijų kartų astovų įvardijimų tyrinėjimai padeda išspręsti šį klausimą. Kadangi tokie užrašymo atvejai dokumentuose nėra dažni, todėl konkrečios informacijos apie kiekvieno asmenvardžio virtimą pavarde jie neduoda, o padeda pasekti tik pagrindines lietuvių pavardžių formavimosi tendencijas XVI amžiuje.

5.1. Ypač akivaizdus pavardžių atsiradimo procesas giminėjų genealogijos aprašymuose, pvz.¹²: giminės pradininkas *Narybut*, jo sūnūs užrašomi taip – *Dobrohost Narbutowicz* (1501 m.), *Stanisław Narbutowicz* (1495 m.), *Mikołaj Narbutowicz* (1503 m.), *Wojciech Narbutowicz* (1506 m.). Pastarasis paliko tris sūnus, kurie užrašomi – *Jan Wojciechowicz Narbutowicz* (1536 m.), *Wojciechowi Wojciechowiczowi Narbutowiczowi* (N linksnis; 1529 m.), *Mikołajowi Wojciechowiczowi Narbutowiczowi* (N linksnis; 1551 m.)¹³. Kitą kartą atstovai taip pat paveldi patroniminės kilmės asmenvardį *Narbutowicz*, o tai liudija jo virtimą pavarde.

Kitos giminės pradininkas užrašytas dviem asmenvardžiais – *Wojciech Naruszewicz* (1499 m.). Antrasis šio įvardijimo narys greičiausiai tēvavardis. Jo sūnus – *Paweł Wojciechowicz Naruszewicz* (1541 m.) – paveldi tėvo tēvavardį ir perduoda jį savo vaikams, kurie užrašomi taip – *Mikołaj Pawłowicz Naruszewicz* (1566 m.) ir *Stanisław Pawłowicz Naruszewicz* (1569 m.)¹⁴. Taigi patroniminės kilmės asmenvardis *Naruszewicz* tampa paveldimu, t. y. virsta pavarde.

Tą patį pavardės atsiradimo procesą liudija ir kitame šaltinyje surastas atvejis: giminės pradininkas *Визгинъ*, jo sūnus *Янъ Визгинтайтисъ*¹⁵, pastarojo sūnus *Гиямъ Юргонтайтисъ*, o šio – *Мартинъ Гиятайтисъ Визгинтайтисъ* (15,89). Kaip matyti, iš giminės pradininko vardo atsiradęs patroniminės kilmės asmenvardis yra virtęs pavarde.

Kiek kitokį pavardės atsiradimo procesą atspindi toks užrašymo atvejis. Giminės pradininkas *Ruszlis*. Du jo sūnūs – *Ginhyła* (K linksnis) ir *Skaywatha* (K linksnis). Pirmasis sūnus – *Ginhył Ruszkaytis*¹⁶ turėjo du sūnus, kurie užrašomi taip – *Swirbutis Ginhylaytis* ir *Sugawdis Ginhylaytis*. Pastarojo sūnus – *Woytkus Sugawdis, Piktonas Sugaudis, Beniaz Sugaudis* (15,327). Šiuo atveju polinkį virsti pavarde turi nepatroniminės kilmės asmenvardis, kuris dvinariame tėvo įvardijime buvo rašomas pirmuoju.

Kito sūnaus, įvardijamo *Skaiwathos Ruszlaytis*, tolesnių kartų užrašymuose paveldimo antroponimo atsiradimas neatsispindi: *Skaywathos Ruszlaytis* turėjo tris sūnus – *Derkinta, Wismuntha, Rupeyka* (G linksnis). Pirmasis sūnus *Derkintos Skawaytaytis* turėjo keturis sūnus, kurie įvardijami taip – *Andruszko Derkintaytis, Możeyko Derkintaytis, Dargis Derkintaytis* ir *Miknus Derkintaitis*. Pastarojo vėl trys sūnūs – *Maciej Miknaytis, Petkus Miknaitis, Jurgis Miknaytis* (15,327).

¹² Čia pateikiama pora pavyzdžių iš A. Boneckio knygos „Poczet rodów w Wielkiem Księstwie Litewskiem w XV i XVI wieku“. – Warszawa, 1887. Tiesa, tai jau ne pirminis šaltinis. Mat autorius iš įvairių dokumentų rinkinių išrašęs minimus žymių giminėjų atstovus. Neaišku, ar tiksliai jis perteikia šaltinio užrašymo būdą. Tačiau, atsižvelgiant į tam tikrą galimą paklaidą, kai kurias išvadas galima daryti, remiantis knygoje pateikta medžiaga.

¹³ Žr.: Boniecki A. Min. veik., p. 196–198.

¹⁴ Žr.: Boniecki A. Min. veik., p. 199–200.

¹⁵ Neaišku, dėl kokių aplinkybių čia atsirado užrašymo klaida. Vėlesnės kartos atstovo tēvavardis rodo, kad turėtų būti *Jurgis Visgintaitis*. Taip ir yra vėliau aptiktame tos pačios giminės kartų aprašyme: „*Wizgint... mial trzech synow – Jurgia, Bartulia a Petska. Bartulis Wizgintaytis nie mial potomstwa, także y Petkus Wizgintaytis; Jurgis zostawił dwu synow – Giniata a Petska...*“ (15, 324).

¹⁶ Raidė k vietoje l greičiausiai atsiradusi dėl raštininko kaltės ar kt. panašių priežasčių.

Wysmunth Skaywaytaytis (antrasis asmens, užrašomo *Skaywathos Ruszliaytis*, sūnus) turėjo sūnų, kuris įvardijamas *Ginthkus Wysmunthaytis*, šio sūnus – *Jakub Ginhkaytis*... (15,327). Kaip matyti, nauji tos pačios giminės atstovai užrašomi vardu ir tėvavardžiu, bet neturi pastovaus, bendro visai šeimai ar giminėi antroponimo.

5.2. Iš čia pateiktų, nors ir negausių, pavyzdžių jau galima daryti kai kurias pačias bendriausias išvadas apie lietuvių pavardžių formavimąsi XVI a.: 1) minimu laikotarpiu jau yra susiformavusių pavardžių; 2) dalis aptariamo laikotarpio dokumentuose minimų asmenų dar neturi pavardžių; 3) XVI a. vyksta intensyvus lietuvių pavardžių formavimasis. Kita mūsų sukaupta medžiaga pagrindžia ir motyvuoja čia iškeltus teiginius.

5.2.1. Daug informacijos apie pavardžių atsiradimą suteikia tokie užrašymo atvejai, kai greta minimi tėvas ir sūnūs (ar dukros). Dalis jų liudija pavardžių buvimą XVI a. Tai tokie atvejai, kai tėvo ir sūnaus (ar dukters) įvardijime yra tas pats asmenvardis, kurį vaikai paveldi iš tėvo bei kurį be didesnės paklaidos galima vadinti pavarde, pvz.¹⁷: tėvas *Петръ Боревичъ*, jo sūnus *Миколая Петровича Боревица* (K linksnis; 15,423); ... на земян господаръских тогож повету Ко-венского на Томаша Бортковича и на сына его Якуба Томашевича Бортко-вича (K linksnis; 3,10); *Гелияшъ Бурба* и з сыном своимъ *Сымономъ Бурбою* (In linksnis; 15,71); *Jurgis Dytaitys* s synem... *Lukaszem Dytayciem* (13,145); ... земяномъ господарскимъ повету Упитского Мартину, Томашу, Станиславу Матеевичомъ Фронцкевича... отца их *Матея Фронцкевича* (17,9); ... земенина господарского повету Упитского Юрья Станиславовича Янушкови-ча... и отца его ... *Станислава Янушковича* (17,4); Яна Ликоитя и (с) сы-ном его Урбаном Яновичом Ликаитем (3,30); tėvas *Венцлавъ Лукович*, дук-тē – Ганны Венцлавовны Луковича (K linksnis; 3,246); *Мисюлисъ Микутай-тистъ*... сыновъ три *Войтехъ*, *Шимкусъ*, *Станиславъ* *Мисюлевичи Мику-тайтове* (13,488); *Петрулъ Микутайтистъ*, jo sūnus – *Павелъ*, *Михалъ*, *Амброжий*, *Томашъ*, *Юргисъ*, *Венцко Микутайтеве* (13,502); *Станиславъ Можейко*, jo sūnus – *Петръ Станиславовичъ Можейко* (15,416); ... земенинъ господарский повету Упитского Янъ Петровичъ... зъ сыномъ своимъ *Мальхеромъ Яновичомъ Петровича* ... (17,40); *Петръ а Григоръ Юревичи* (kitur – K linksnis – *Юревичовъ Пупиштайтевъ*), jų tėvas (K linksnis) – *Юря Пупышты* (15,103); tėvas – *Адаму Рустековичу* (N linksnis), jo sūnus – *Кас-нер Адамович Рустековичъ* arba *Каспер Рустековичъ* (3,95); ... земе-нину... *Миколаю Шефановичу Скуруду* (N linksnis), jo sūnus – *Янъ Мико-лаевич Щефанович Скуруд* (3,321); *Матей Стукгисъ* зъ сынми *Юрий*, *Криши-тофъ*, *Миколай*, *Керигъ Стукгисъ* (13,547); ... другим сыном тогож *Ми-колая Трумпaitя* а братом рожонымъ *Петровым Мартином* и з сестрою *Алжбетою Миколаевичами Трумпaitями* (3,182); ... бояре повету Троц-кого Янъ, Юрка, *Петръ Богдановичи Вазгирдовичи*, jų tėvas (K linksnis) –

¹⁷ Daugumoje šių pavyzdžių, jeigu įmanoma, asmenvardžiai pateikiami kontekste. Neretai tai pa-rodo minimų asmenų giminystės ryšius, jų socialinį luomą ir pan.

Богдана Вазирдовича (15,18); бояринъ панцерный *Езофъ Вольнисъ*, сыны два *Стасько а Ясько Вольнисы* (13,622).

Ar antrajį tėvo asmenvardį paveldi sūnūs, t. y. ar jis virsta pavarde, padeda pasekti ir ne vienu laiku rašytų tų pačių vietų (dvarų, kaimų) inventorių palyginimas. Pavyzdžiui, 1580 m. Vilkijos valsčiaus inventoriuje rašoma – *Андреи Ретович*, жона его Дорота, а сын его старшии *Мачулис*, другии *Мартин*, третии *Миколай*, четвертии *Щасныш*, пятый *Стасюлис...* (2,225), o 1594 m. inventoriuje užrašyti tik sūnūs – *Мачул Рэтович*, *Миколай Рэтович*, *Щэсныш Рэтович*, *Станислав Рэтович* (2,367). Kaip matyti, patroniminės kilmės asmenvardis *Retovich* virsta pavarde.

Kitas analogiškas atvejis – 1596 m. *Šilėnų dv.* inventoriuje užrašytas *IOp'у Скалишоутис...* с сыньми своими *Стасюлем, Петрутем...* (2,429), o 1599 m. jau užrašoma – *Stasnisław s Pietruciem Skaliszayciowie*, bracia rodzeni... (2,529).

Taigi XVI a. jau yra susiformavusių lietuvių pavardžių. Neretai krikščioniškas ar pravardinės kilmės tėvavardis perduodamas iš kartos į kartą tampa paveldimu, t. y. virsta pavarde¹⁸. Taip pat yra pavardžių, atsiradusių iš nepatroniminės kilmės asmenvardžių.

Iš pavyzdžių konteksto taip pat buvo matyti, kad paveldimą asmenvardį dažniausiai turi kilmingieji visuomenės atstovai.

Tyrinėjant ankstesnių amžių lietuvių antroponiminę sistemą, pastebėta, kad lietuvių kunigaikščiai ir bajorai jau XV a. galėjo turėti paveldimą, bendrą visiems šeimoms ar giminės nariams antroponimą. Tad, pradėjusios atsirasti XV a., kilmingųjų luomų atstovų pavardės toliau formuoja ir nusistovi XVI a.

5.2.2. Du paskutiniai pavyzdžiai (§ 5.2.1) iš ne vienu metu rašytų inventorių bei vienas kitas anksčiau pateiktas liudija, kad XVI a. sporadiškai pradeda rastis ir valstiečių pavardės. Tačiau išvada apie visuotinį valstiečių pavardžių formavimąsi šiuo laikotarpiu būtų netiksli visų pirma dėl to, kad surasta labai nedaug tokių užrašymo atvejų. Antra, nemaža pavyzdžių iš įvairių minimo laikotarpio inventorių rodo valstiečius neturėjus pastovaus, paveldimo antroponimo, pvz.: *Мамей Да-туновичъ* и сыны его *Петръ а Янъ Мамеевичи* (17,17), *Bartosz Daugolowicz*, sūnūs – *Alexy, Marcin, Ambrozy a Czep Barthoszowiczowie* (2,351); *Janikas Giedgawdaytis*, jo sūnus (K linksnis) – *Macieja Janikaycia* (13,490); *Мартин а Банис Кериневичы*, ... у Баниса сыны два *Щепанъ а Павел Баневичы* (2,225); tėvas *Banis Yakubaitis*, sūnūs – *Masiul a Iakub Banewiczy*, dukterys – *Baniowny* (2,252); *Wileyko Jakubaytis*, jo sūnus – *Jasiulis Wileykaytis* (13,489); *Миколай Якутаитис* ... зъ сыни *Керикгутем, Шымем, Адамем Миколаевичами* (2,406); *Urban Yanaitis*, jo sūnūs – *Staniul a Stasiul Urbanowiczy*, duktė – *Zania Urbanowna* (2,252); *Матея Янаитя* (K linksnis) и сына его *Уръбана Мамеевича* (K linksnis; 3,32); *Станислав Ясович* зъ сыни *Лукашиомъ а Ленартомъ Станиславовичми* (2,341); *Павел Ясович* зъ сыни *Томашомъ*,

¹⁸ A. Seliščevas taip pat konstatuoja tokį pavardės atsiradimo kelią. Žr.: Селищев А. М. Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ. – В кн.: Избранные труды. М., 1968, с. 105.

Станиславом, Адамомъ, Юрем, Миколаемъ Павловичми (2,341); *Банис Куденисъ, ... у Баниса сын Шымко Баневич* (2,225); *Яса Мартиновича зъ сынами его Валентыномъ а Венцлавомъ Ясовичи* (17,9); *Petrukas Micaytis, jo sūnus (K linksnis) – Stanisława Petrikaycia* (13,484); *Mikołay Petroszaytis, jo sūnus (K linksnis) – Stanisława Mikołaiaycia* (13,488); *Петръ Ройнановичъ, jo sūnus – Чепутисъ Петрайтисъ* (13,274); *Maciey, Jakub, Bartłomiej... Rukiani bracia, a synowie ich Paweł Macieiewicz, Andrzej Jakubobowicz, Urban y Krzysztof Bartłomieiewiczowie...* (13,291); *Яна Станковича (K linksnis), jo sūnus (K linksnis) – Станислава Яновича* (17,15); *Янъ Стефанкевичъ, сынъ его Станиславъ Яновичъ* (17,16); *Кгедумисъ Сукгойлисъ, зъ сыни ми Лукашемъ Кгедумайтемъ* (13,548); *Мартина Шаркайтисъ, зъ сыни ми три Балтромей, Адамъ а Симонъ Мартыновичи* (13,548); *Венцлав Шаркутис, jo dukros (In linksnis) – Аленою а Зофиею Венцлавовнами* (2,371); *Петръ Щепутайтисъ ... съ сыни ми Яномъ а Валентыномъ, зъ дочками Полониеню а Аленою Петровичи* (13,550); *Banis Urbzentis, jo duktē – Dorota Banewna* (2,252); *Yanel Zomoitis, jo sūnūs Krisztof, Iurgiel a Waliul Ianieliowiczy* (2,254).

Šie pavyzdžiai rodo, kad tėvas ir sūnus (ar duktē) neturi bendro, paveldimo asmenvardžio. Vaikai užrašomi vardu ir tėvavardžiu.

Tuo metu, kai įsigali dvinarė antroponiminė sistema, t. y. kai asmenų įvardijimas dviem asmenvardžiais tampa produktyviausias, jau susidaro objektyvios prielaidos pavardėms formuotis. Tai, kada jos atsiranda, lemia įvairios aplinkybės, dažniausiai – pats pavardės poreikis.

Traktuodamas pavardę kaip asmenvardį, jungiantį visus vienos šeimos narius, V. Nikonoras lemiamama pavardžių atsiradimo priežastimi mano esant šeimos vaidmens padidėjimą tam tikroje visuomenės vystymosi pakopoje¹⁹. Neatsiejamą pavardžių atsiradimo ir šeimos reikšmės visuomeniniame gyvenime ryšį vienaip ar kitaip accentuoja ir ankstesni rusų antroponimijos tyrinėtojai, pabrėždami, kad pavardė, bendras visai šeimai antroponimas, kuriuo galima išreikšti priklausomybę šeimai, turto nuosavybę ir paveldėjimą, visų pirma buvo reikalingas kilmingųjų luomų atstovams, turėjusiems tą nuosavybę²⁰. Taigi ir pagrindinė pavardžių atsiradimo priežastis lémė tai, kad anksčiausiai jos pasirodė tarp privilegiotų luomų atstovų.

Valstiečiai, neturėdami plačių pilietinių teisių bei stambios privatinės nuosavybės, kurios paveldimumu reikėtų rūpintis, aktyviai nedalyvaudami visuomeniniame gyvenime, ilgai galėjo apsieiti be pavardžių. Greičiausiai dėl tų pačių priežascių ilgiau įvairavo ir jų užrašymas dokumentuose – dar ir vélesniais amžiais jie galėjo būti užrašomi vienu asmenvardžiu, vardu ir apeliatyviniu prievardžiu ar pan.

Rusų antroponimijos tyrinėtoja G. Simina, apibrėždama pavardę kaip oficialią, valstybiniuose dokumentuose fiksujamą, paveldimą asmens pavadinimo dalį, pateikia vertingų samprotavimų apie pavardžių formavimąsi. Siedama pavardžių

¹⁹ Никонов В. А. Триумфальное шествие фамилий. – В кн.: Имя и общество. М., 1974, с. 184.

²⁰ Морошкин М. Я. О фамильных именах у нынешних европейских народов. – Из журнала Министерства народного просвещения. 1834, с. 29; Карнович Е. П. Родовые прозвания. – СПб., 1886, с. 11.

atsiradimą su valstybingumo vystymusi, autorė teigia, kad pavardė buvo reikalinga, vykdant įvairius valstybinius uždavinius (surašant gyventojus, nustatant mokesčius, imant rekrutus ir pan.)²¹. Tokiais atvejais be pavardžių sunku buvo išsiversti. Veikliausiai tai ir buvo pagrindinė priežastis, lėmusi pavardžių atsiradimą ir žemesniuose socialiniuose luomuose.

Tačiau, kaip rodo XVI a. asmenvardžių sistemos analizei sukaupta medžiaga, minimu laikotarpiu pagrindinė lietuvių valstiečių masė pavardžių dar neturėjo.

5.2.3. Ankstesniuose skyreliuose nagrinėta medžiaga, liudijanti pavardės buvimą ar nebuvinį XVI a., neatspindi visos minimo laikotarpio asmenų užrašymo padėties, todėl gali susidaryti supaprastintas įspūdis apie pavardžių formavimąsi aptariamuoju laikotarpiu. Kalbėti apie dėsningą kurio nors asmenvardžio paveldimą, virtimą pavarde néra lengva visų pirma dėl to, kad asmenys, net ir tie patys, gali būti užrašomi įvairiai, o antra, labai reti visų šeimos narių užrašymai greta.

Kaip jau buvo minėta, tas pats asmuo gali būti užrašomas dvimi arba trimis asmenvardžiais, pvz.: ... на земенина господарьского повету Упитского на Матея Августыновича Давейка..., kitur – *Матеј Довейко* (17,15); ... *Олбрахту Мартиновичу Кештолту* (N linksnis), kitur – пана *Олбрахта Кештолта* (26, LIV); ... земенинъ господарскій повету Виленского панъ *Миколай Яновичъ Кгинтовичъ*, kitur – *Миколай Кгинтовичъ* (12,483, 486); *Stas Stanaytis Greytis*, kitur – *Stas Greytis* (13, 481); *Миколай Радивилъ*, kitur – *Миколай Юрьевичъ Радивилъ* (12,405) ir kt.

Šis užrašymo įvairavimas dažnai trukdo daryti išvadas apie paveldimo asmenvardžio buvimą ar nebuvinį. Pavyzdžiui, kai asmenys užrašomi trimis asmenvardžiais, lauktume, kad vienas jų jau būtų pavardė. Tačiau sūnūs užrašomi dvimi asmenvardžiais – vardu ir tėvavardžiu – ir neturi paveldėjė trečiojo tėvo antroponimo, pvz.: *Станислав Григор'евич Яновича*, земенин господарьский земли Жомонитской, jo vaikai (K linksnis) – *Яна, Станислава а Миколая Станиславовичов* (sūnūs), *Ганну, Ядвигу а Зузанну Станиславовнъ* (G linksnis; dukterys) (3,100); *Czapas Petraytis Szynlowkaytis*, jo sūnūs (K linksnis) – *Andrzeia Czepaycia, Urbana Czepaycia, Jana Czepaycia* (13,483). Tokiais atvejais sunku pasakyti, ar sūnūs tikrai nepaveldi trečiojo tėvo asmenvardžio (tada jis dar neviršęs pavarde), ar dėl nenusistovėjusio asmenų užrašymo būdo sūnumis jis paprasčiausiai neprirašytas.

Neaiškių asmenų užrašymo atvejų yra ir daugiau, pvz.: пана *Станислава Яновича Рекутя Кезгала* и за сына его *Станислава Станиславовича* (23, 583) arba: *Boumex Boumehovich Stec'kevicha Božkigr*, земенин господарьский, jo tėvas (N linksnis) – *Boumehu Božkigru*, o broliai (K linksnis) – *Балтромея а Яронима Boumehovichov* (3,99). Sunku pasakyti, kokias funkcijas asmenų užrašyme atlieka kiekvienas iš keturių asmenvardžių, kuris jų svarbiausias. Tokį įvardijimo būdą tikriausiai reikia vertinti kaip vieną (bet ne vienintelį) nedėsningumą, atsiradusią vystantis antroponiminei sistemai, formuojantis lietuvių pavardėms.

²¹ Симина Г. Я. Фамилия и прозвище. – В кн.: Ономастика. М., 1969, с. 31.

Tokių nedėsnigumų, sunkiai paaiškinamų atvejų yra ir daugiau. Pavyzdžiui, broliai paprastai užrašomi su vienodais antraisiais asmenvardžiais. Kai pastarieji yra nepatroniminės kilmės, netgi galima įtarti esant juos jau pavardėmis, pvz.: *Мацко Скеивис* з братом... *Виткомъ Скеивемъ* (2,223). Vienodi brolių tėvavardžiai rodo jų priklausomybę tai pačiai šeimai, pvz.: *Щефан Андрутаитисъ* з братом *Янутем Андрутаitem* (2,387); *Olbrycht Jankaytis* z bratem swoim *Macieiem Jankaytiem* (15,455); ...на Петра Мейлутевича и братью его рожоную *Мейлутью*, Чена а Валя *Мейлутевичовъ* (17,18); *Есъ Сировичъ*, jo broliai (K. linksnis) – *Смася а Каспора Сировичовъ* (15,10) ir t. t. Tačiau yra atvejų, kai broliai užrašomi skirtingais antraisiais asmenvardžiais, pvz.: *Peterys Anksztokaitys* z bratem *Macieiem Kumpinasem* (13,126); *Янъ Довгердовичъ* з братею *Юрьем Совмайтемъ* а *Яномъ Милайтемъ* (15,72); *Станислава Герубайтия* и брата его *Юрга Виткайтия* (15,159); *Рымко Олъкиштайтисъ* зъ братомъ своимъ *Павломъ Санъкуттайтемъ* (15,84), *Jury Rymkowicz* z bratem *Pawlem Moczuliem* (13,279).

Visi čia suminėti nevienodo ar sunkiai paaiškinamo asmenų užrašymo atvejai liudija visos lietuvių antroponiminės sistemos bei vieno jos nario – pavardės – formavimosi proceso sudėtingumą. Greta aiškiai apčiuopiamų dėsningumų tame junčiamas ir atsitiktinumo ar net tam tikro stichiškumo elementas, kurio nereikia išleisti iš akių.

Šio skyrelio pradžioje jau buvo užsiminta, kad reti tokie užrašymo atvejai, kai greta minimi visi šeimos nariai. Iki šiol pateiktuose pavyzdžiuose dažniausiai greta buvo užrašomi tėvas ir vaikai, ir tai leido spręsti, ar tėvas ir sūnūs (ar dukterys) turi bendrą asmenvardį – pavardę. Tačiau pavardė yra visus šeimos narius jungiantis antroponimas. Tad daug informacijos apie jos atsiradimą galėtų teikti ir kitų šeimos narių, pavyzdžiui, vyro ir žmonos, motinos ir vaikų užrašymas greta.

Tokie atvejai yra dar retesni, todėl jais remiantis negalima daryti kokių nors platesnių apibendrinimų. Galima tik konstatuoti, kad pavyzdžiai, kuriuose vyras ir žmona minimi greta, iš esmės neprieštarauja anksčiau minėtoms išvadoms apie pavardžių formavimą XVI a. Antai dalis jų rodo pavardės atsiradimą. Tai tokie atvejai, kai vyro ir žmonos įvardijimo modelyje yra po vieną (kartais net du ar daugiau) vienodą asmenvardį, pvz.: именемъ малжонки своей паней Зофии Яновны Давидовича, панъ Андрей Яновичъ Давидовичъ... (12,482); земянки господарской повету Упитского Катерины Шимъковъны Жижморевича Станиславовой Яновича Яцковича и у мужа ее Станислава Яновича (17,43); панъ Лавринъ Станиславовичъ Келпи, ю жона – Барбара Станиславовна Лавриновая Станиславовича Келпшиова... (17,28); ... мещанка господарской Поневежской Матеевая Вайшторовая Ягнешка Петровна, юs vyras (N. linksnis) – Матею Петкевичу Войштору... (17,11); пана Миколая Станиславовича Белозора и малжонки его паней Малкгореты Миколаевны Белозоровны... (17,33).

Kai kurie pavyzdžiai rodo, kad motina ir sūnus turi bendrus asmenvardžius, pvz.: *Альжбета Марковна Лавриновая Яновича*, юs sūnus (K. linksnis) – *Яна Лавриновича...* (17, 33); *Andrzeiowa Juszkayciowa Magreta*, wdowa, (z) synem

swoim Pawlem Andrzejatyem... (13, 488); Anna Juriowa Macieiewiczowa, jos sūnus – Matutis Jurgielaitis (13, 483); ... ... жаловала намъ Скилондиня пани Камерина на сына своего дворанина нашего Добка Скилондевича... (21, 838).

Kiti užrašymo atvejai rodo, kad vyras ir žmona neturi bendro antroponimo, pvz.: Янъ Миколаевичъ зъ жоною Луциею Томашовною (2,342); панъ Янъ Станиславовичъ Лойба и малъжонка его пани Друзыяна Якубовна... (17,8); Лаврынъ Мартиновичъ зъ жоною Настасею Миколаевною... (17,3); ... отъ земенина господарьского повету Упитского Матея Тишѣка, отъ жоны его Зофии Пашковны... (17,11); Матей Войшторъ и жона его Ягнешка Петровна... (17,13) ir pan.

Taigi dalis vyro ir žmonos, motinos ir sūnaus užrašymų kartu rodo XVI a. formuojantis bendrą šeimos antroponimą – pavardę. Išairūs užrašymo nevienodumai ar sunkiai paaiškinami asmenų įvardijimo būdai, kaip ir pavyzdžiai, liudijantys pavardės nebuvinamą, rodo, kad XVI a. – tai vienas lietuvių pavardžių formavimosi proceso etapą, o vėlesnieji amžiai – kitos šio proceso raidos pakopos.

6. Apibendrinamosios pastabos

6. 1. Produktyviausias XVI a. asmenų įvardijimas dviem asmenvardžiais liudija dvinarės lietuvių antroponiminės sistemos vystymąsi ir išsigalėjimą.

6. 2. Greta asmenų įvardijimo dviem antroponimais XVI a. dokumentuose asmenys gali būti užrašomi vienu asmenvardžiu, vardu ir apeliatyviniu ar šiaip aprašomojo pobūdžio prievardžiu, trimis (ar daugiau) skirtingais asmenvardžiais.

6. 3. Dvinario asmenų įvardijimo pirmasis narys – krikščioniškas ar tautinis vardas.

6. 4. Antrieji nariai gali būti patroniminės kilmės asmenvardžiai (tėvavardžiai) ir nepatroniminės kilmės antroponimai.

6. 5. Tėvavardžiai XVI a. sudaromi su slaviškomis ir lietuviškomis patroninimėmis priesagomis (-ovič, -evič, -aitis, -onis, -ūnas ir kt.) iš išairių krikšto vardų, jų formų, senųjų dvikamienių lietuvių asmenvardžių bei iš pravardinės kilmės tautinių antroponimų.

6. 6. Antrieji dvinario asmenų įvardijimo nariai – tėvavardžiai, pravardinės kilmės antroponimai, senieji dvikamieniai lietuvių asmenvardžiai – buvo ta medžiaga, iš kurios atsirado dauguma mūsų pavardžių.

6. 7. Kai nusistovi dvinaris asmenų įvardijimas, susidaro objektyvios prielaidos pavardėms atsirasti. Jų atsiradimo laiką skirtinguose socialiniuose sluoksniuose daugiausia lemia pats pavardės poreikis.

6. 8. Pavardė, kaip pastovus, paveldimas, bendras visiems šeimos nariams antroponimas, visų pirma buvo reikalingas kilmingųjų luomų atstovams. Ji nurodė priklausomybę šeimai ar giminei, padėjo apiforminti nuosavybės paveldėjimą ir pan. Tad pradėjusios atsirasti XV a. kilmingųjų luomų atstovų pavardės toliau formuoja ir nusistovi XVI a.

6. 9. Žemesniuose socialiniuose luomuose pavardės atsirado vėliau. Sukaupta medžiaga rodo, kad dauguma valstiečių XVI a. pavardžių dar neturėjo. Labiau

įvairavo ir jų užrašymo būdas aptartojo laikotarpio dokumentuose – jie galėjo būti užrašomi vienu asmenvardžiu, vardu ir apeliatyvinu ar aprašomojo pobūdžio prievardžiu ir pan.

6. 10. XVI a. – tai vienas lietuvių pavardžių formavimosi proceso etapas. Šis procesas tebesitęsia ir vėlesniais amžiais. Matyt, kaip tik ten ir reikia ieškoti visutinio valstiečių pavardžių formavimosi.

ALFABETINIS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Inwentarz starostwa Bolnickiego czyli akt rewizji ograniczenia ziem tegoż starostwa. MACBRS, F. 20–65.
2. Jablonskis K. Istorijos archyvas (XVI a.). – K., 1934.
3. Jablonskis K. Lietuviški žodžiai senosios Lietuvos raštinių kalboje. – K., 1941.
4. Jablonskis K. Lietuvių kultūra ir jos veikėjai. – V., 1973.
5. Kopia exerptem wypisana co do wsiow Kielmienskich Wikrayciow, Petrykayciow – Widminayciow – Skilwayciow y Bityk z inwentarza poprawy pomiary Kielmienskiej w roku 1595 poczętego a 1598 skonczzonego. (Ištrauka iš 1595–1598 m. Kelmės dvaro inventoriaus.) MACBRS, F. 37–10541.
6. Lietuvių valstiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais. – V., 1959, t. 1.
7. Lietuvių valstiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais. – V., 1961, t. 2.
8. Regestr Gruszszewski... majętnosci Tyrkszle... (Tirkšlių miestelio inventorius). MACBRS, F. 37–507.
9. Regestr wybierania czynszow s poddanych... Capituly Wilenskiej Plebanii Paswolskiey... (1589 metų Pasvalio miestelio ir kaimų gyventojų ir jų sumokėtų mokesčių surašymas). MACBRS, F. 43–14750.
10. Rejestr niedobrania abo reszta z wlosci Miereczkiei za rok 1589... (Sąrašas valstiečių ne-sumokėtų mokesčių Merkinės valsčiuje). MACBRS, F. 21–1126.
11. Woytowstwo Žemelanskie... (Žemelėnų dvaro dokumentai). MACBRS, F. 37–525.
12. Акты, издаваемые Виленскою археографическою комиссию. Акты Виленского гродского суда. – Вильна, 1875, т. 8.
13. Акты, издаваемые Виленскою археографическою комиссию. Инвентари имений XVI столетия. – Вильна, 1888, т. 14.
14. Акты, издаваемые Виленскою археографическою комиссию. Акты Гродненского земского суда. – Вильна, 1890, т. 17.
15. Акты, издаваемые Виленскою комиссию для разбора древних актов. Акты о боярах. – Вильна, 1897, т. 24.
16. Акты, издаваемые Виленскою комиссию для разбора древних актов. Инвентари и разграничительные акты. – Вильна, 1898, т. 25.
17. Акты, издаваемые Виленскою комиссию для разбора древних актов. Акты Упитского гродского суда. – Вильна, 1899, т. 26.
18. Акты, относящиеся к истории западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. – СПб., 1848, т. 2.
19. Двор его милости пана... Станислава Андреевича Довоиня... Декгирдишки... (Daugirdiškių dvaro dokumentai: Daugirdiškių inventorius 1552 m.). MACBRS, F. 138–1381.
20. Жомойтский земский суд. CVIA, SA 19518^a.
21. Литовская Метрика. – СПб., 1903, т. 1.
22. Литовская Метрика. Ч. 1-я: Книги записей. – СПб., 1910, т. 1.
23. Литовская Метрика. Ч. 3-я: Книги Публичных Дел. – Юрьев, 1914, т. 1.
24. Литовская Метрика. Ч. 3-я: Книги Публичных Дел. Переписи войска Литовского. – Пг., 1915.

25. На память мне, Богушу Якубовичу Бычку... (Daugirdiškių dv. dokumentai: Daugirdiškių inventorius 1569 m. ...). MACBRS, F. 138—1382.
26. Областное деление и местное управление Литовско-Русского государства ко времени издания Первого Литовского статута. Исторические очерки Матвея Любавского. — М., 1892.
27. Регистр всех платов и доходов господарских с земли Жомоитской через Андрея Мацковича [ir vėliau prirašyta] Николая Шимковича. — Б.м., 1537. MACBRS, F. 16—12. — Рукопись.

СИСТЕМА ЛИТОВСКОЙ АНТРОПОНИМИИ XVI ВЕКА

Резюме

На основе анализа около 12 000 антропонимов, извлеченных из различных опубликованных и рукописных исторических источников XVI в., восстанавливается система литовской антропонимии этого периода.

Констатируется, что в исследуемый период еще не существовало единой модели именования лица (выделяются однокленное, двучленное и трехклленное определение лица). Однако самым продуктивным в XVI в. является двучленное определение лица, что свидетельствует о тенденциях развития двучленной системы антропонимии у литовцев.

На первом месте именования такого типа стоит чаще всего христианское имя. Однако в первой половине XVI в. нередко на этом месте встречаются и антропонимы литовского происхождения.

На втором месте двучленного определения лиц могут находиться: 1) патронимические формы личных имен с производными суффиксами литовского или славянского происхождения (чаще всего — *-ovič*, *-aitis*, *-evič*, реже *-onis*, *-ūnas* и др.); 2) другие антропонимы, многие из которых в своей основе имеют прозвище или указывают на профессию, занятие, семейное или социальное положение именуемого лица и т. п.

Все эти личные имена похожи на литовские фамилии. Однако только часть из них в XVI в. стали наследственными. Другие же по наследству не передавались, изменяясь из поколения в поколение.

Делается вывод, что в XVI в. уже существовало немало литовских фамилий, которые главным образом принадлежали лицам из привилегированных слоев общества. Фамилии крестьян в данный период очень редки, так как процесс их возникновения только начинался.